

**”Että jokainen sais tästä niinkun sen
mitä itse tarvitsee”**

Vertaisikäkavereiden huomioiminen Hip-
poksen päiväkodin integroiduissa erityis-
ryhmissä

Tia Bäckström

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

BÄCKSTRÖM, TIA:

”Että jokainen sais tästä niinkun sen mitä itse tarvitsee”

Vertaisikäkavereiden huomioiminen Hippoksen päiväkodin integroiduissa erityisryhmissä

Opinnäytetyö 52 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Toukokuu 2015

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda näkyväksi integroidun erityisryhmän arkea Hippoksen päiväkodissa Tampereella ja selvittää, mitkä ovat ne keinot, joilla vertaisikäkaverit huomioidaan ryhmän arjessa. Lisäksi tarkoituksena oli löytää arjesta ne mahdolliset hetket, jolloin vertaisikäkaverit jäävät liian vähälle huomiolle sekä tuoda ilmi keinoja näiden ongelmakohtien kehittämiseen. Tarkoituksena oli myös selvittää, millaisia positiivisia asioita työntekijöiden mielestä integroitu erityisryhmä tuo vertaisikäkavereille verrattuna tavanomaiseen päiväkotiryhmään. Työn tavoitteena oli tehdä integroidun erityisryhmän arkea tutummaksi ihmisille.

Kiinnostus opinnäytetyön tekemiseen syntyi toisena opiskeluvuonna Hippoksen päiväkodin integroidussa erityisryhmässä suoritetun harjoittelun aikana. Työn aihe suunniteltiin yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa. Vertaisikäkavereiden huomioiminen on aihe, joka säännöllisesti mietityttää integroiduissa erityisryhmissä työskenteleviä.

Opinnäytetyön teoriaosuus muodostui varhaiskasvatuksesta, varhaiserityiskasvatuksesta sekä integraatiosta päivähoidossa. Myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen sekä vertaisikäkaverin käsitteet on avattu. Koska yksi opinnäytetyön tarkoitus on Hippoksen päiväkodin integroitujen erityisryhmien arjen näkyväksi tuominen, on teoriaosuudessa kerrottu myös yleisesti Hippoksen päiväkodista sekä integroitujen erityisryhmien arjesta siellä.

Työ on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Se toteutettiin havainnoimalla kahdeksana päivänä integroiduissa erityisryhmissä sekä tekemällä neljä haastattelua ryhmien lastentarhanopettajille. Haastattelut olivat sekoitus puolistrukturoitua haastattelua ja teemahaastattelua. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisesti.

Tutkimuksen tuloksista keskeisimpinä vertaisikäkavereiden huomioimiseen vaikuttavina asioina nousivat esiin riittävä henkilökunta sekä pienryhmätyöskentely. Vakituisten henkilökunnan poissaolot olivat suurin ongelmakohta vertaisikäkavereiden huomioimisen kannalta. Työntekijöiden mielestä integroitu erityisryhmä vaikuttaa erityisesti vertaisikäkavereiden suvaitsevaisuuteen ja erilaisuuden ymmärtämiseen. Jatkossa tulisi panostaa entistä enemmän työhyvinvoinnin ylläpitämiseen sekä riittävään sijaisten määrään ja perehdyttämiseen, jolloin taataan riittävä henkilökunta integroituihin erityisryhmiin.

Asiasanat: varhaiskasvatus, varhaiserityiskasvatus, vertaisikäkaveri, integraatio, integroitu erityisryhmä.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

BÄCKSTRÖM, TIA:

“That everyone would get what they need”

Observing the Same-Age Peer in Integrated Special Groups at Hippos Kindergarten

Bachelor's thesis 52 pages, appendices 3 pages

May 2015

The purpose of this thesis was to visualize the everyday life in integrated special groups at Hippos kindergarten in Tampere and to find out which are the measures to observe the same-age peer in the everyday life of the group. The purpose was also to explore if there is any occasion when the same-age peer does not get enough attention as well as to discover ways to improve these problematics. Moreover, the aim was to find out what positive issues the integrated special group brings to the same-age peer from the workers' point of view. The objective of this thesis was to make the everyday life of integrated special groups more familiar to people.

The data were collected by observing for eight days in integrated special groups at Hippos kindergarten and also by doing four semi-structured interviews to the kindergarten teachers of the groups. The data were analyzed using qualitative content analysis.

The results suggested that the vital things in regard of observing the same-age peer were an adequate number of workers and working in small groups. The full-time staff absences were the major problematic in regard of observing the same-age peer. From the workers' point of view, the integrated special group influences particularly the tolerance of same-age peer and also their understanding of differences. In the future, one should invest even more in workers' welfare, an adequate number of substitutes, and their orientation. These are the ways to ensure that there are enough workers in integrated special groups.

Key words: early childhood education, early childhood special education, same-age peer, integration, integrated special group

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	7
2.1	Tavoite	7
2.2	Tutkimuskysymykset	7
3	VARHAISKASVATUS	8
3.1	Varhaiskasvatus	8
3.2	Varhaiserityiskasvatus	9
4	INTEGROITU ERITYISRYHMÄ PÄIVÄHOIDOSSA	10
4.1	Integraatio käsitteenä	10
4.2	Integroitu erityisryhmä	11
4.2.1	Vertaisikäkaveri	12
4.2.2	Erityistä tukea tarvitseva lapsi	13
5	HIPPOKSEN PÄIVÄKOTI	15
5.1	Toiminta ja periaatteet	15
5.2	Tavanomainen päivä integroidussa erityisryhmässä.....	16
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
6.1	Tutkimusmenetelmät	19
6.2	Tutkimuksen toteutus.....	20
6.3	Aineiston käsittely ja analyysi	21
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
7.1	Keinoja vertaisikäkavereiden huomioimiseen arjessa	23
7.1.1	Riittävä henkilökunta	23
7.1.2	Pienryhmätyöskentely	24
7.1.3	Toiminnan porrastaminen	25
7.1.4	Toiminnan suunnittelu	26
7.1.5	Ryhmäjaot	27
7.1.6	Muita keinoja	28
7.2	Kehitettäviä osa-alueita ja kehitysehdotuksia vertaisikäkavereiden huomioimisen lisäämiseksi	29
7.2.1	Vakituisen henkilökunnan poissaolot	29
7.2.2	Ryhmäjaot	31
7.2.3	Tilanteet, joissa erityistä tukea tarvitsevat lapset käyttäytyvät aggressiivisesti.....	32
7.2.4	Erityistä tukea tarvitsevien lasten terapioiden aikataulutus	34
7.2.5	Päivälepo	35
7.2.6	Ruokailutilanteet	36

7.3 Työntekijöiden näkemyksiä integroidun erityisryhmän tuomista positiivisista asioista vertaisikäkavereille	37
7.3.1 Ryhmän rakenne.....	38
7.3.2 Suvaitsevaisuus ja avuliaisuus	39
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
9 POHDINTA.....	42
9.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	42
9.2 Tutkimusprosessi	44
LÄHTEET	47
LIITTEET	50
Liite 1. Infokirje vanhemmille.....	50
Liite 2. Havainnointipohja.....	51
Liite 3. Kysymykset haastattelun tueksi.....	52

1 JOHDANTO

Syksyllä 2014 Tampereen päivähoitossa alkoi uusi toimintamalli, jossa varhaiskasvatuksen erityisopettajat siirtyivät integroiduista erityisryhmistä vastaamaan kahden eri päiväkodin varhaiserityiskasvatuksesta. Tampereelle muodostui näin useita integroituja ryhmiä, joissa työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa ja kaksi lastenhoitajaa. Näin tapahtui kaikkien muiden talojen kohdalla, paitsi Hippoksen päiväkodin, johon jäi neljä varhaiskasvatuksen integroitua erityisryhmää sekä kaksi integroitua esiopetusryhmää Liisanpuiston koululla. Näissä kuudessa ryhmässä työskentelee edelleen varhaiskasvatuksen erityisopettajat täysipäiväisesti. (Pyykkö 2015.) Vuonna 1999 Tampereella toimi 21 integroitua erityisryhmää (Erityispäivähoitotyöryhmä 1999, 17).

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Hippoksen päiväkodin kanssa ja sen tarkoituksena on tuoda näkyväksi integroitujen erityisryhmien arkea sekä löytää ne keinot, joilla vertaisikäkaverit huomioidaan ryhmän arjessa. Lisäksi pyrkimyksenä on selvittää, onko arjessa joitain kohtia, jolloin vertaisikäkaverit jäävät vähemmälle huomiolle ja löytää kehitysehdotuksia näille mahdollisille ongelmakohtille. Tarkoituksena on myös tuoda näkyväksi työntekijöiden näkemyksiä siitä, millaisia positiivisia asioita integroitu erityisryhmä tuo vertaisikäkavereille verrattuna tavanomaiseen päiväkotiryhmään.

Kiinnostus tämän opinnäytetyön toteuttamiseen lähti toisena opiskeluvuonna, jolloin suoritin harjoittelun yhdessä Hippoksen päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Halusin tehdä opinnäytetyöni liittyen vertaisikäkavereihin, koska huomasin, että heihin liittyviä töitä ja tutkimuksia on tehty melko vähän. Keksinkin erilaisia ideoita, joista työtä haluaisin toteuttaa ja pääsin keskustelemaan niistä Hippoksen päiväkodin työntekijöiden kanssa. Tässä keskustelussa pääsimme yhteisymmärrykseen nykyisestä aiheesta, koska se palvelee parhaiten myös päiväkotia, sillä integroiduissa erityisryhmissä työskentelevät pohtivat säännöllisesti vertaisikäkavereiden huomioimiseen liittyviä asioita omassa työssään ja työtavoissaan. Opinnäytetyöni myös tietyllä tapaa perustelee integroitujen erityisryhmien toimintaa, joita on Tampereella enää ainoastaan Hippoksella.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1 Tavoite

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tuoda näkyväksi millaista on arki Hippoksen päiväkodin integroiduissa erityisryhmissä sekä löytää arjesta ne keinot, joilla vertaisikäkaverit huomioidaan ja heille taataan lain mukainen päivähoito, jossa lapselle tarjotaan jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet sekä lapsen yksilöllistä kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa (Laki lasten päivähoitosta 1973). Tarkoituksena oli myös löytää arjesta ne hetket, jolloin vertaisikäkaverit jäävät mahdollisesti liian vähälle huomiolle ja löytää keinoja näiden kehittämiseen. Lisäksi pyrkimyksenä oli selvittää, millaisia positiivisia asioita integroitu erityisryhmä tuo työntekijöiden mielestä vertaisikäkavereille verrattuna tavanomaiseen päiväkotiryhmään.

Työni tavoitteena on tuoda näkyväksi integroidun erityisryhmän arkea ja tehdä sitä tutummaksi ihmisille. Toivon, että työni lukemalla asiasta tietämättömät voivat jopa harmitella oman lapsensa viemistä päivähoitoon integroituun erityisryhmään.

2.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöprosessiani ohjaavat tutkimuskysymykset olen muodostanut opinnäytetyöni tavoitteen saavuttamisen kannalta mahdollisimman oleellisiksi. Olen työskennellyt tutkimuskysymyksiini pohjautuen tehdessäni tutkimustani ja kootessani opinnäytetyötäni.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Millaista on arki Hippoksen päiväkodin integroidussa erityisryhmässä ja kuinka vertaisikäkaverit huomioidaan arjessa?
- Onko jokin osa-alue arjessa, jolloin vertaisikäkavereiden huomioimiseen tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota, ja jos on, niin mitä keinoja tähän olisi?
- Mitä työntekijöiden mielestä vertaisikäkaverit saavat integroidusta erityisryhmästä enemmän verrattuna tavanomaiseen päiväkotiryhmään?

3 VARHAISKASVATUS

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 11) määrittelee varhaiskasvatuksen kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, joka tapahtuu pienten lasten eri elämän alueilla (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Se on leikkikeskeistä, suunnitelmalista ja tavoitteellista vuorovaikutusta sekä yhteistoimintaa, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista (Heinämäki 2004, 9; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Valtakunnallisten linjausten mukaisesti varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, joista yleisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilaiset avoimet toimipaikat (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11).

Laajasti tarkasteltuna varhaiskasvatus tarkoittaa kaikkea sitä yhteiskunnantoimintaa, jonka tarkoituksena on vaikuttaa kasvuolosuhteisiin ja edistää alle kouluikäisten lasten mahdollisimman suotuisaa kehitystä. Suppeampi käsitys varhaiskasvatukselle on eri ympäristöjen, kuten päivähoidon ja kodin, kasvatustyö. (Ahvenainen, Ikonen & Koro 2002, 151.)

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on laaja-alainen ja monitieteiseen tietoon sekä varhaiskasvatuksen menetelmiin perustuva kokonaisvaltainen käsitys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta (Heinämäki 2004, 9). Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka koostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Perustana kaikelle toiminnalle varhaiskasvatuksessa on hyvä hoito. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 14–15; Määttä & Rantala 2010, 97.) Lisäksi varhaiskasvatuksen keskeisenä tehtävänä on tukea vanhempia kasvatustehtävässä sekä yhdessä heidän kanssaan edistää lapsen tasapainoista kehitystä (Määttä & Rantala 2010, 97).

Ensisijainen tavoite varhaiskasvatuksessa on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, jonka turvaamiseksi lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan sekä lapsen perustarpeista huolehditaan. Keskeiset kansainväliset lapsen oikeuksia määrittelevät sopimukset, kansalliset säädökset ja muut ohjaavat asiakirjat luovat arvopohjan suomalaiselle varhaiskasvatukselle. Tähän kuuluu keskeisenä lapsen ihmisarvo sekä lapsen

oikeus muun muassa turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen sekä oikeus saada tarvitsemaansa erityistä tukea. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12, 14.)

3.2 Varhaiserityiskasvatus

Varhaiserityiskasvatus on osa yleistä varhaiskasvatusta ja sen kohderyhmänä ovat alle kouluikäiset erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset sekä heidän perheensä (Ahvenainen ym. 2002, 152). Tukea tarvitsevan lapsen ja perheen kaikki palvelut käsitetään sisältyvän varhaiserityiskasvatukseen. Lapsen kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen on erityisesti huomioitavaa järjestettäessä varhaiserityiskasvatusta. (Heinämäki 2004, 9.) Kuten varhaiskasvatuksen, myös varhaiserityiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Lähtökohtana tälle tehtävälle ovat lapsen mahdollisuudet. (Pihlaja & Kontu 2001, 20–21.) Päivähoidon ja tähän sisältyvän varhaiserityiskasvatuksen järjestäminen on aina kuntien vastuulla (Laki lasten päivähoitosta 1973; Pihlaja 2004, 118).

Varhaiserityiskasvatusta toteutetaan yleisimmin yksilöintegraationa, joka tarkoittaa sitä, että erityistä tukea tarvitseva lapsi on sijoitettu tavanomaiseen päiväkotiryhmään. Toinen toteutusmuoto on integroitu erityisryhmä, jossa on erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia sekä lapsia, joilla tuen tarvetta ei ole. On myös ryhmiä, joissa on pelkästään erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Näitä ryhmiä kutsutaan erityisryhmiksi. (Heinämäki 2004, 14, 60; Huhtanen 2004, 13; Takala 2005, 38; Viittala 2006, 15–16; Määttä & Rantala 2010, 97.) Varhaiserityiskasvatuksen tehtäviin sisältyy ennaltaehkäisy, havaitseminen ja puuttuminen, tuen järjestäminen, palvelujen kehittäminen sekä moniammatillinen yhteistyö (Heinämäki 2004, 56).

Varhaiserityiskasvatuksen tulee vastata erityistä tukea tarvitsevien lasten kasvatuksellisiin ja kuntoutuksellisiin tarpeisiin päivähoitossa. Sen käytäntö koostuu kaikista niistä toimenpiteistä ja palveluista, jotka liittyvät lapsen erityisen tuen ja hoidon tarpeen ennakointiin, määrittelyyn ja kuntoutukseen sekä näiden palveluiden arviointiin. (Huhtanen 2004, 13.)

4 INTEGROITU ERITYISRYHMÄ PÄIVÄHOIDOSSA

4.1 Integraatio käsitteenä

Sananomukaisesti integraatio tarkoittaa sitä, että kaksi erillistä kappaletta yhdistetään kokonaisuudeksi niin, että ne eivät enää erotu toisistaan. Mikäli integrointi on tarkoituksemukaista, on syytä olettaa, että uusi kokonaisuus on myös parempi kuin kaksi erillistä kappaletta. Näin ollen integraatio edellyttää siis vähintään kahta erillään olevaa komponenttia, jotka voidaan integroida. (Moberg & Savolainen 2010, 80.)

Ahvenaisen, Ikosen & Koron (2002, 248–249) mukaan integraatio on kokonaistumista, eheytymistä ja yhteenkuuluvan kokonaisuuden muodostamista. He määrittelevät sen vammaisten ja vammattomien koulutuksen järjestämiseksi siten, että he toimivat mahdollisimman paljon yhdessä. Integraation onnistumiseksi on heidän mukaansa poikkeavien oppilaiden erityistarpeet otettava kuitenkin huomioon erityistä tukea antamalla. (Ahvenainen ym. 2002, 248–249.)

Pelkkä fyysinen yhdessä olo ei ole sama kuin integraatio, vaikkakin fyysinen yhdessä oleminen todennäköisesti edistää integraation toteutumista (Moberg & Savolainen 2010, 81–82). Edellytyksenä integraation onnistumiseen pidetään onnistunutta sosiaalista vuorovaikutusta. Parhaimmillaan integraatio vahvistaa lapsen itsetuntoa sekä rikastuttaa vuorovaikutusta. (Huhtanen 2004, 101.) Integraation pyrkimyksenä on toteuttaa erityiskasvatus mahdollisimman pitkälle osana yleisiä kasvatuspalveluja, tavoitteena yksi yhteinen kaikkia lapsia palveleva järjestelmä (Moberg 2001, 82).

Integraatio voidaan jakaa eriasteisiin. Ensimmäinen aste on fyysinen integraatio, joka tarkoittaa fyysisen etäisyyden lähentämistä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja tavanomaisten lasten välillä. Toiminnallisesta integraatiosta voidaan puhua kun tehdään suunnitellusti asioita yhdessä. Tavoiteltavaa olisi sosiaalinen integraatio, jonka myötä syntyy toisten hyväksymistä ja itsensä hyväksytyksi kokemista sekä myönteisiä sosiaalisia suhteita lasten välille. Sosiaalisen integraation avulla syntyy puolestaan yhteiskunnallista integraatiota, joka tarkoittaa kaikkien ihmisten tasa-arvoa kaikille yhteisessä yhteisössä. (Moberg 2001, 83–85; Viitala 2004, 132; Moberg & Savolainen 2010, 81–82.)

Käsitteenä integraatiota on kritisoitu, koska sen lähtökohtana on, että on olemassa ryhmiä, jotka jollain perusteella ovat ulkopuolella. Eli ryhmiä, jotka täytyy integroida, jotta he olisivat osa yhteisöä. Tämä on kuitenkin rajoittunut näkemys integraatiosta, koska syvällisemmin ymmärrettynä siinä on hyvin vähän kyse siitä, mitä näille ulkopuolella oleville ryhmille pitäisi tehdä. Enemmänkin lähtökohtana on se, mitä pitäisi tehdä ympäristöille ja laajemmalle yhteenkuuluvuudelle. (Emanuelsson 2001, 127–128; Moberg 2001, 83; Viitala 2004, 132–133.)

Integraatiolla päivähoidossa ja varhaiskasvatuksessa tähdätään kaikkien yhteiseen inklusiiviseen kasvatukseen, jossa Bartonin (2003, 57–58) mukaan on kyse sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, tasa-arvosta ja osallisena olemisen demokraattisuudesta. Inklusiivinen kasvatus on lähestymistapa, joka korostaa ihmisoikeuksia. Se ei tapahdu pelkästään päiväkodeissa tai kouluissa, vaan se on koko yhteiskuntaa ravisteleva koulutuspoliittinen uudistus. (Viitala 2006, 95.) Integraation tavoitteet perustuvat ideologisiin näkemyksiin ihmisistä ja demokratiasta. Kaikkien ihmisten katsotaan olevan tasa-arvoisia keskenään ja sen takia tärkeitä ryhmän ja yhteiskunnan jäseniä sekä voimavaroja. Ihmiset ovat erilaisia, mutta se on normaalia, eikä erilaisuudessa itsessään ole mitään poikkeavaa. (Emanuelsson 2001, 126.)

4.2 Integroitu erityisryhmä

Lapsiryhmää, johon kuuluu sekä tukea tarvitsevia lapsia että niin sanottuja tukilapsia eli vertaisikäkavereita, kutsutaan integroiduksi erityisryhmäksi (Heinämäki 2004, 60; Viitala 2004, 132; Pihlaja 2005, 85). Käytän työssäni tukilapsista käsitettä vertaisikäkaveri, koska tämä käsite on tutuin yhteistyö päiväkodissani. Vertaisikäkavereilla itsellään ei ole erityisen tuen tarvetta. Lasten tuen tarve voi vaihdella tai olla kaikilla lapsilla samantyyppinen. (Heinämäki 2004, 60; Viitala 2004, 132.) Integroidussa erityisryhmässä lapsia on yleensä yhteensä 12 ja heistä 3–5 on tukea tarvitsevia (Heinämäki 2004, 60; Huhtanen 2004, 13).

Integroidussa erityisryhmässä erityistä tukea tarvitsevalle lapselle annetaan mahdollisuus normaaliin kasvu ympäristöön sekä mahdollisuus samaistua vertaisikäkavereihin (Huhtanen 2004, 101). Ryhmän tarkoituksena on, että erityistä tukea tarvitseva lapsi saa

tuntea olevansa ryhmän jäsen, eikä hänen tarvitse tuntea olevansa erilainen. Tavoitteena on myös saada vertaisikäkaverit oppimaan ja hyväksymään, että ihmiset ovat erilaisia ja se on luonnollista. (Erityispäivähoitotyöryhmä 1999, 6.) Päivähoidossa ryhmän toiset lapset ovat aina myös osallisena lapsen kasvatukseen. Lapsi on päivähoitossa ollessaan suhteessa muihin lapsiin, jotka ovat häntä taitavampia toisissa asioissa sekä lapsiin, joille hän voi taas puolestaan opettaa jotakin. (Pihlaja & Kontu 2001, 21.) Näissä ryhmissä vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käyttö on yleistä (Heinämäki 2004, 60).

Integroidussa erityisryhmässä työskentelee muun henkilöstön ohella varhaiskasvatuksen erityisopettaja, eli entiseltä nimikkeeltään erityislastentarhanopettaja (Erityispäivähoitotyöryhmä 1999, 6; Huhtanen 2004, 16; Viittala 2006, 16). Hän vastaa kuntoutussuunnitelmien laatimisesta ja erilaisten kuntoutusmuotojen järjestämisestä yhdessä ryhmän muiden työntekijöiden kanssa. Lisäksi hänen tehtävänä on toimia varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana. (Huhtanen 2004, 16.) Henkilökunnan määrästä integroidussa erityisryhmässä ei ole varsinaista velvoitetta. Asetuksessa lasten päivähoitosta (1973) sanotaan, että jos päiväkodissa on yksi tai useampia erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, tulee tämä ottaa huomioon ryhmässä hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvan henkilökunnan lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole kyseistä lasta varten erityistä avustajaa (Asetus lasten päivähoitosta 1973).

4.2.1 Vertaisikäkaveri

Tavanomaisesti kehittyviä lapsia, jotka tukevat integroidussa erityisryhmässä erityistä tukea tarvitsevia lapsia, kutsutaan vertaisikäkavereiksi (Tauriainen 2000, 187; Pihlaja 2005, 85; Nurmi 2006, 33, Jaakolan, Kemppaisen & Pitkäsen 2010, 17 mukaan). Yleensä vertaisikäkavereista käytetään nimitystä tukilapsi, joka käsitteenä sinänsä on jo kyseenalaistettava. Käsite itsessään viittaa siihen, että lasten tehtävänä on nimenomaan tukea toisia lapsia ja näin ollen se voi johtaa liiallisen vastuun antamiseen osalle lapsista. (Tauriainen 2000, 187.) Yhteistyöpäiväkodissani tukilapsi sanana nähdäänkin kyseenalaisena ja he käyttävät nimikettä vertaisikäkaveri, joka kuvaa paremmin sitä, että lapset ovat toistensa vertaisia.

Vertaisikäkavereiksi pyritään valitsemaan lapsia, jotka ovat tasapainoisia, rauhallisia ja helposti sopeutuvia. Tarkoituksena on varmistaa, ettei erityistä tukea tarvitsevien lasten vaatima huomio hidasta vertaisikäkavereiden kehitystä. Tärkeä ominaisuus vertaisikäkavereille on, että heillä on kyky olla vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Heidän tulee olla myös psyykkisesti vahvoja, jos ryhmässä on lapsia, jotka käyttäytyvät aggressiivisesti. Vertaisikäkaverit ovat yleensä iältään 5–6-vuotiaita, mutta myös nuorempia lapsia voidaan valita. Integraation onnistumiseen vaikuttaa se, millaisia lapsia vertaisikäkavereiksi valitaan. (Nurmi 2006, 50, 57, 64, 170, Jaakolan ym. 2010, 17 mukaan.) Tavanomaisesti kehittyvien lasten sijoittamista integroituun erityisryhmään vertaisikäkaveriksi voidaan miettiä myös siltä pohjalta, että juuri tämä kyseinen lapsi hyötyisi pienestä ryhmäkoosta (Pihlaja 2005, 85). Voidaan myös ajatella, että sijoitetaan vertaisikäkaveriksi lapsi, jonka oma tuen tarpeen arviointi on vielä kesken, jolloin koko ryhmän rakenne voi painottua erityisen tuen puolelle, eikä ajatus vertaisryhmästä ja sen positiivisesta mallista enää toteudu (Heinämäki 2004, 60).

Nurmen (2006, 53, 65) mukaan vertaisikäkavereiden tehtävänä on olla oma itsensä sekä olla mallina erityistä tukea tarvitseville lapsille. He toimivat sekä vertaistukena että kavereina. Vertaisikäkaverit antavat mallia muun muassa syömisessä ja puheentuottamisessa. Lisäksi he tasapainottavat ja rauhoittavat lapsiryhmää. Vertaisikäkaverit oppivat myös itse ollessaan tekemisissä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. He oppivat esimerkiksi suvaitsevaisemmiksi sekä toimimaan erilaisten ihmisten kanssa. (Jaakola ym. 2010, 18.)

4.2.2 Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Erityistä tukea tarvitseva lapsi on lapsi, joka tarvitsee tukea eripituisia aikoja fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla (Huhtanen 2004, 13; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35). Lapsen tarvitsema erityinen tuki voi olla muodoltaan hoidollista, kasvatuksellista tai opetuksellista ja sen tarve näkyy lapsen jokapäiväisissä toiminnoissa (Huhtanen 2004, 13).

Tuen tarvetta arvioitaessa on tärkeää ottaa huomioon lapsen yksilölliset toimintamahdollisuudet eri ympäristöissä ja erilaisissa kasvatuksellisissa tilanteissa sekä niihin liittyvät tuen ja ohjauksen tarpeet (Pihlaja 2004, 125; Varhaiskasvatussuunnitelman perus-

teet 2005, 35). Tuen tarve voi siis liittyä joko lapsen kehityksellisiin ominaisuuksiin suhteessa ikätasoon, tai kasvuympäristön vaikutukseen (Heinämäki 2004, 23; Huhtanen 2004, 11).

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana ovat vanhempien ja kasvatuksesta vastaavan henkilökunnan havainnot tai lapsella aiemmin todettu erityisen tuen tarve (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35). Erityisen tuen tarve on aina sidoksissa aikaan ja paikkaan sekä siihen kulttuuriin missä eletään. Varhaiskasvatuksen tukitoimet aloitetaan heti kun tuen tarve on lapsella havaittu. Mitä aikaisemmin lapsen tarpeisiin kiinnitetään huomiota, sitä parempi ennuste on lapsen oppimiselle. (Pihlaja & Kontu 2001, 21; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35.)

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyy lapsen tuen tarpeen arviointi ja tuen järjestämisestä sopiminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 36). Kun lapsen erityisen tuen tarve on määritelty, laaditaan hänelle kuntoutussuunnitelma yhdessä päiväkodin henkilökunnan, vanhempien ja muiden lapsen kuntoutuksesta vastaavien tahojen kanssa. Kuntoutussuunnitelma on kirjallinen kokonaisuus lapsen tukitoimista ja sen tarkoituksena on ohjata lapsen kasvatusta, hoitoa ja opetusta siten, että se edistää lapsen kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla. (Laki lasten päivähoitosta 1973; Huhtanen 2004, 21; Määttä & Rantala 2010, 97.)

Päivähoidossa erityistä tukea tarvitsevaa lasta tulee kohdella samalla tavalla kuin muitakin ryhmän lapsia. Häntä koskevat samat säännöt ja rajoitukset, eikä häntä tule suojella antamalla hänelle etuoikeuksia, koska tällä tavoin erityistä tukea tarvitsevaa lasta samalla eristetään ja erotetaan muista lapsista sekä annetaan muille lapsille aihetta kateellisuuteen. (Huhtanen 2004, 101–102.) Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ennen kaikkea lapsi, jolla on vahvuuksia ja enemmän yhtenäistäviä kuin erottelevia asioita muihin lapsiin verrattuna (Viittala 2005, 11).

5 HIPPOKSEN PÄIVÄKOTI

5.1 Toiminta ja periaatteet

Hippoksen päiväkoti on perustettu vuonna 1985 Tampereen Kissanmaalle. Päiväkodilla toimii tällä hetkellä kuusi erilaista lapsiryhmää; alle kolmevuotiaille tarkoitettu Varsat, 1–5-vuotiaiden sisarusryhmä Ponit ja neljä integroitua erityisryhmää 3–5-vuotiaille lapsille; Liinukat, Ruskot, Hummat ja Hepat. Lisäksi osana Hippoksen päiväkotia on kaksi integroitua esiopetusryhmää, Lemmikit ja Suvituulet, jotka toimivat Liisanpuiston koululla Tampereen Kalevassa. (Hippoksen esite 2014.)

Hippoksen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman (2014) mukaan päiväkoti on erikoistunut neurologisen kehityksen erityisvaikeuksissa tukea tarvitsevien lasten hoitoon sekä kuntoutukseen. Enimmäkseen lapset ovat liikuntavammaisia, kehitysvammaisia, kuulovammaisia, autistisia tai heillä on kielen kehityksen erityisvaikeus. Päiväkodissa lapset ovat integroituna vertaisikäkavereiden joukkoon. (Hippoksen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2014.)

Päiväkodin arjessa lasten vertaisryhmään kuulumista ja sosiaalisten suhteiden syntymistä tuetaan kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Jokaiselle lapselle luodaan yksilöllisen tarpeen mukaan hänelle sopiva tapa olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Apuna voidaan käyttää erilaisia puhetta tukevia tai korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Vaikeavammaisten lasten osallisuus ja yhteistoiminta vertaisikäkavereiden kanssa mahdollistetaan työntekijöiden avustuksella ja oikeilla apuvälineillä. (Hippoksen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2014.)

Lasten turvallinen hoito, hoiva ja huolenpito korostuvat päivittäin. Erityistä huomiota kiinnitetään lasten psyykkiseen ja fyysiseen turvallisuuteen. Päiväkodissa toimii moniammatillinen kasvattajatiimi, joka luo yhteiset toimintalinjat arjen kasvatuskäytännöille. (Hippoksen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2014.) Kasvattajatiimi koostuu varhaiskasvatuksen erityisopettajista, lastentarhanopettajista, lastenhoitajista, ryhmävastustajista sekä päiväkodin fysioterapeutista (Hippoksen esite 2014).

Integraatio on yksi Hippoksen päiväkodin toiminnan tärkeimmistä perusarvoista. Lasten yksilöllinen tuen tarve huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Lasten erilaisuus näkyy ryhmissä, joten on tärkeää, että kaikkia lapsia kohdellaan tasa-arvoisina. Lapsia kuullaan ja heistä jokainen saa aikuisen aikaa sekä huomiota. (Hippoksen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2014.)

Vertaisikäkaverit tulevat Hippoksen päiväkotiin yleisen päivähoitohaun kautta, eikä lapsia valita taitojen tai ominaisuuksien perusteella. Lasten vanhempien kanssa keskustellaan siitä, toivovatko he lapsensa menevän integroituun erityisryhmään vai talon sisarusryhmään. Perheille integraatio on iso myönteinen kokemus ja arvo, jonka he haluavat lapselleen tarjota. Päiväkodilla on joskus ollut tilanteita, joissa on päädytty siihen, että lapsi on vaihtanut integroidusta ryhmästä sisarusryhmään. Syynä tähän on ollut lapsen herkkyys ja arkuus erilaisuuden kohtaamiseen. (Pyykkö 2015.)

5.2 Tavanomainen päivä integroidussa erityisryhmässä

Tämän osion olen kirjoittanut tekemieni haastattelujen ja omien havaintojeni perusteella. Olen sopinut päiväkodin henkilökunnan kanssa, ettei heidän henkilöllisyytensä paljastu opinnäytetyöstäni. Siitä syystä ei tulevassa tekstissäni ole eritelty haastatteluja lähteiksi tekstiviitteisiin.

Integroituja erityisryhmiä on Hippoksen päiväkodissa neljä. Ryhmissä työskentelee neljästä kuuteen aikuista ja lapsia ryhmissä on 12–13. Lapsista 5–7 on erityistä tukea tarvitsevia. Jokaisessa ryhmässä toimii varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja lastentarhanopettaja sekä kaksi lastenhoitajaa. Yhdessä ryhmässä varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtäviä hoitaa lastentarhanopettaja. Ryhmäavustajia työntekijöistä on 0–2, riippuen lapsiryhmän tarpeesta.

Hippoksen päiväkoti aukeaa joka arkipäivä kello 06:00–06:30 välillä. Aukeamisaika riippuu siitä, moneltako ensimmäisen lapsen on ilmoitettu saapuvan päiväkotiin. Kaikki lapset kerääntyvät aluksi viettämään aikaansa saman ryhmän tiloihin, kunnes kello 07:30 aukeaa jokainen ryhmä ja lapset siirtyvät omiin ryhmiinsä. Aamulla lapsilla on vapaampaa aikaa, jolloin he saavat leikkiä tai esimerkiksi piirtää oman mielensä mukaan. Joskus saatetaan aamuisin jatkaa vaikka kesken jääneitä askarteluja aikuisen ohja-

uksessa. Aamut ovat päiväkodissa yleensä aika rauhallisia, koska lapsia on silloin paikalla vielä melko vähän.

Aamupala tarjoillaan kello 08:00 aikoihin jokaisen ryhmän omissa tiloissa. Tähän aikaan lapsia alkaa saapua enemmän. Keittiön kanssa on sovittu, että ruokakärryt palauteaan kello 08:30 mennessä, joten aamupalaa tarjoillaan siihen saakka. Aamupalan jälkeen on hetki aikaa leikkiä, kunnes yhdeksän aikoihin aloitetaan aamupiiri.

Aamupiiri on joko koko ryhmälle yhteinen tai lapsien tarpeesta riippuen voi olla myös eriytetty. Osalla erityistä tukea tarvitsevista lapsista on suurempia kommunikaatiovaikeuksia kuin toisilla, jonka vuoksi aamupiiri saatetaan pitää myös kahdelle porukalle erikseen. Tämän tarkoituksena on, että jokainen lapsi saisi aamupiiristä hyötyä itselleen. Toinen aamupiirin eriyttämiseen vaikuttava asia on ikäero ryhmän lasten välillä. Aamupiirillä käydään yleensä läpi tulevan päivän tapahtumat ja harjoitellaan esimerkiksi jotain taitoa, kuten vuoron odottamista tai vaikka pyytämistä. Aamupiiri kestää päivästä ja ryhmästä riippuen noin puoli kymmeneen, jonka jälkeen siirrytään päivän toimintaan.

Toiminta vaihtelee suuresti päivittäin, koska mahdollisuuksia on useita erilaisia. Se voi olla esimerkiksi jumppaa, askartelua tai vaikka yhteinen lauluhetki. Hippoksella on käytössä myös niin sanotut pienryhmät, joka tarkoittaa sitä, että silloin osa lapsista pääsee uimaan, osa mediakirjastoon ja osa pikkukeittiöön harjoittelemaan esimerkiksi leipomista. Päivän toiminta toteutetaan yleensä pienemmissä ryhmissä, jotta jokainen lapsi pääsee omien valmiuksiensa ja mahdollisuuksiensa mukaiseen toimintaan, ja jotta työntekijöillä on mahdollisuus auttaa ja huomioida kaikkia lapsia. Päiväkodissa tehdään myös paljon retkiä.

Päivän toiminnasta riippuen loppuvat ne yleensä viimeistään vartin yli kymmeneen mennessä, jonka jälkeen lähdetään ulkoilemaan. Hippoksen päiväkodilla on suuri piha, jossa kaikkien ryhmien lapset pääsevät leikkimään keskenään. Ulkoilujen aikana työntekijät valvovat lapsia ja tekevät ulkoilusta turvallisen. Lisäksi he ohjaavat lapsia tarpeen mukaan erilaisiin toimintoihin ja leikkeihin. Lapset saavat ulkona leikkiä vapaasti haluamiaan leikkejä. Ulkona ollaan yleensä noin tunnin verran, mutta toki tämä riippuu myös vallitsevasta säästä ja esimerkiksi kovilla pakkasilla ollaan lyhyemmän aikaa, kun taas kesällä saatetaan olla parikin tuntia. Joinain päivinä saatetaan ulkoilla heti aamupiirin jälkeen ennen päivän varsinaista toimintaa.

Joissain ryhmissä voidaan ulkoilun jälkeen pitää esimerkiksi lyhyt ryhmän yhteinen kokoontuminen, eli päiväpiiri, jonka idea on samanlainen kuin aamupiirin. Joissain taas lapset saattavat hetken aikaa vaikka lueskella kirjoja ulkoilun jälkeen, kunnes jokainen lapsi on valmis lounaalle. Lounas tarjoillaan ryhmän omissa tiloissa kello 11:30 aikoihin. Lapset syövät lounasta aikuisen valvonnassa ja osassa ryhmistä aikuiset syövät lasten kanssa niin sanotun valvonta-aterian. Ruokailun aikana harjoitellaan käytöstapoja, kuten ruokarauhan antamista toisille. Aikuiset auttavat lapsia ruokailussa heidän tarpeidensa mukaan.

Syötyään lapset siirtyvät omiin sänkyihinsä lepoetkeä varten. Päivälevolla lapset kuuntelevat satua ja musiikkia. Osa lapsista ainoastaan lepäilee, mutta jotkut myös nukkuvat ja heille annetaan tähän mahdollisuus. Päivälepo tapahtuu aina aikuisen valvonnassa. Hereillä olijat saavat levätyään, eli noin kello 13:00 aikoihin, siirtyä hiljaisiin hommiin ryhmän muihin tiloihin. Hiljaiset hommat tarkoittavat esimerkiksi leikkejä, pelejä tai piirtämistä.

Kello 14:00 aikaan tarjoillaan ryhmän tiloissa välipala, johon mennessä lapset heräilevät. Ne, jotka nukkuisivat pidempään, herätellään rauhallisesti välipalalle. Välipalan jälkeen lapsia aletaan pikku hiljaa hakea kotiin, joten ei ole enää mitään varsinaista ohjelmaa. Lapset saavat leikkiä päivästä riippuen sisällä tai ulkona. Päiväkodissa on tapana, että kotiin lähtiessään lapset käyvät sanomassa ryhmänsä aikuiselle ”käsiheipat”. Ajatuksena on taata kaikkien lasten turvallisuus ja varmistaa se, että pysytään ajan tasalla siitä, kenet on haettu ja kuka on vielä päiväkodilla. Päiväkoti menee kiinni viideltä, paitsi jos on erikseen sovittu, niin hoitoa voidaan jatkaa kello kuuteen saakka. Tämä täytyy kuitenkin sopia henkilökunnan kanssa viimeistään edellisenä päivänä.

Integroidun erityisryhmän arkea ovat myös terapiakäynnit. Päiväkodilla järjestetään viikossa noin 40 tuntia ulkopuolisten toimijoiden terapioiden lisäksi. Mahdolliset terapiat on järjestetty lapselle niin, etteivät ne häiritse lapsen muita tarpeita, kuten päivälepoa tai ruokailuja. Terapiat sijoitetaan mahdollisuuksien mukaan ulkoilun ajalle tai valvoville lapsille päivälevon aikaan. Terapioiden kohdalla on aina otettava myös huomioon se, että päiväkodilta löytyy tarvittava tila sitä varten. Päivää rytmittää paljon myös erilaiset siirtymät, kuten pukemistilanteet. Nämä tilanteet vievät paljon aikaa, mutta ovat tärkeitä opettavaisia hetkiä lapsille.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineiston hankkimiseksi käytin havainnointia sekä haastattelua. Laadullinen tutkimus pyrkii selittämään ja ymmärtämään ilmiötä, sen koostumusta ja tekijöitä, sekä niiden välisiä suhteita. Laadullinen tutkimus pyrkii selvittämään, mistä tietyssä ilmiössä on kyse. (Kananen 2013, 26; Kananen 2014, 16, 18.) Työni on tapaustutkimus vertaisikäkavereiden huomioimisesta juuri Hippoksen päiväkodin integroiduissa erityisryhmissä. Tapaustutkimuksen pääasiallinen tarkoitus on tehdä tutkittavasta tapauksesta ymmärrettävä ja perehtyä siihen syvällisesti. Lisäksi se usein pyrkii kuvailemaan tai selittämään kyseessä olevaa tiettyä ilmiötä. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 31; Kananen 2013, 28.)

Havainnointi yhdistää muita tutkimusmenetelmiä paremmin hankitun tiedon sen kontekstiin, koska havainnoidessa asiat nähdään niiden oikeissa yhteyksissä. Havainnointi on hyvä menetelmä myös silloin, kun tutkittavasta asiasta on ennalta hyvin vähän tietoa. Lisäksi havainnointi on keino, jolla saadaan hyvin hankittua monipuolista tietoa lukuisine yksityiskohtineen. (Grönfors 2007, 154–155; Kananen 2014, 65–66.) Näistä edellä mainituista syistä havainnointi sopi erittäin hyvin omaan tutkimukseeni, sillä halusin saada monipuolista tietoa ilmiöstä, jota ei ole aiemmin tutkittu. Tutkimukseni on ainutlaatuinen, koska se kohdentuu yhteen ainoaan päiväkotiin, eikä tietoa voi siis saada muualta paremmin kuin sieltä.

Se millaisella tyyllillä havainnoidaan voi vaihdella asteittain totaaliseen piilohavainnoinnista totaaliseen osallistuvaan havainnointiin. Tutkija voi myös ainoastaan havainnoida ja olla osallistumatta lainkaan tai merkittävästi subjektien toimintaan, vaikka he tietävätkin heitä tutkittavan. (Grönfors 2007, 156–157; Kananen 2013, 89.) Toteutin havainnoinnit edellä kuvatulla tavalla, koska pääasiassa ainoastaan tarkkailin toimintaa ja tein muistiinpanoja, vaikka olinkin jatkuvasti läsnä esimerkiksi istumalla lasten joukossa.

Valitsin haastattelun toiseksi tutkimusmenetelmäksi, koska halusin selvittää mitä työntekijät ajattelevat. Haastattelun ideana onkin yksinkertaisesti se, että jos haluamme

tietää mitä toinen ajattelee, voimme kysyä sitä häneltä suoraan. Tekemäni haastattelut olivat sekoitus puolistrukturoitua haastattelua ja teemahaastattelua. Puoli strukturoidussa haastattelussa kysymysten muotoilu sekä järjestys ovat kaikille samanlaiset ja haastateltavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa taas ei ole valmiita kysymyksiä, vaan etukäteen määrätyt aihepiirit eli teemat. Haastatteliija varmistaa, että valitut teemat käydään jokaisessa haastattelussa läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys vaihtelevat. (Eskola & Suoranta 2005, 85–86; Eskola & Vastamäki 2007, 25–28.)

Toteuttamissani haastatteluissa oli etukäteen tehdyt kysymykset (Liite 3) ja kaikille samassa muodossa sekä järjestyksessä, mutta itse haastattelutilanteessa oli tärkeintä, että kaikki ennalta sovitut alueet käydään läpi, eikä järjestyksellä tai asian laajuudella ollut niin suurta merkitystä. Haastateltavat saivat kertoa haluamiansa asioita aiheeseen liittyen myös ennalta jaettujen kysymysten ulkopuolelta.

6.2 Tutkimuksen toteutus

Saatuani tutkimusluvan Tampereen kaupungilta kävin Hippoksen päiväkodilla sopimassa jokaisen neljän integroidun erityisryhmän kanssa kaksi havainnointipäivää sekä ajankohdan haastattelua varten. Annoin jokaiselle ryhmälle infokirjeen vanhempia varten (Liite 1), johon täydensin sovitut havainnointipäivät. Ryhmän työntekijät saivat itse päättää kopioivatko kirjeen kaikille vanhemmille erikseen, vai laittavatko sen esimerkiksi ilmoitustaululle jokaisen nähtäväksi.

Havainnointiajaksi sovimme kello 9–15, koska tälle aikavälille päiväkodissa sijoittuu suurin osa arjen toiminnoista. Havainnoinnit toteutin 19.2.–31.3.2015 välisenä aikana. Apuna havainnoinnissa käytin tutkimustani varten tekemääni havainnointipohjaa (Liite 2). Havainnointia tehtäessä on ennalta pohdittava mitä kirjataan ja missä muodossa, jotta tehdyt muistiinpanot vastaavat tutkimuksen tarkoitusta (Grönfors 2007, 161; Kananen 2013, 89–91). Tekemääni havainnointipohjaan (Liite 2) olin ennalta miettinyt mitä minun on syytä kirjata ja tällä varmistin sen, että havainnoin jatkuvasti tutkimukseni kannalta oleellisia asioita.

Toisen havainnointipäivän päätteeksi annoin ryhmien työntekijöille ennalta kysymykset haastattelun tueksi (Liite 3). Jaoin kysymykset etukäteen, jotta jokaisella ryhmän työn-

tekijällä olisi mahdollisuus saada äänensä kuuluviin tulevassa haastattelussa, vaikka varsinaiseen haastattelutilanteeseen osallistui vain jokaisen ryhmän lastentarhanopettaja, eli yksi työntekijä joka ryhmästä. Tarkoituksena oli, että kaikki ryhmän työntekijät voisivat kertoa mielipiteensä jaetuista kysymyksistä ennen varsinaista haastattelutilannetta. Laadullisen tutkimuksen kannalta on oleellista jakaa kysymykset etukäteen myös siksi, että tutkija saisi mahdollisimman paljon tietoa halutusta aiheesta ja haastateltavat voivat tutustua aiheeseen etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2011, 73). Haastatteluja toteutin siis yhteensä neljä, jotka olivat kestoltaan 20–45 minuuttia. Nauhoitin tekemäni haastattelut, mikä onkin tärkeää, sillä muistiinpanojen kirjoittaminen haastattelutilanteessa voi rikkoa aidon vuorovaikutuksen (Kananen 2014, 85). Lisäksi nauhoittamalla haastattelut sain varmasti kaiken niissä esille tulleen tiedon talteen myöhempää käsittelyä varten.

Haastatteluja toteuttaessa tulee valita tila, jossa haastateltava kokee olonsa tutuksi ja turvalliseksi. Tämä on tärkeää haastattelujen onnistumisen kannalta, koska tilan aiheuttaessa haastateltavalle epävarmuutta, ei haastattelija useinkaan pääse niin lähelle haastateltavaa kuin toivoisi. (Eskola & Vastamäki 2007, 28–29.) Tästä syystä oli mielestäni itsestään selvää, että toteutuspaikkana toimivat Hippoksen päiväkodin tilat, jotka olin pyytänyt työntekijöitä varaamaan meille etukäteen. Toinen syy tilavalinnalle oli se, että haastattelut toteutettiin kesken työpäivän, jolloin oli helpompaa minun mennä työntekijöiden luokse kuin heidän poistua työpaikaltaan. Toteutusaika haastatteluille oli 26.3.–13.4.2015.

6.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Päätettyäni havainnoinnit aloin luokittelemaan saamaani aineistoa aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisen analyysin tarkoituksena on luoda tutkimusaineistoista teoreettinen kokonaisuus. Sitä tehdessä ei ole valmiiksi valittuja analyysiyksiköitä, jotka ohjaavat analyysia, vaan ne valikoituvat aineistosta tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 95.) Olin ajatellut luokittelevani aineiston arjen eri toimintojen perusteella, mutta huomasin kuitenkin jo muutaman havainnointipäivän jälkeen, että keinot ovat melko samoja koko ajan, joten turhalta toistolta vältyttiin, kun jaottelin aineiston keinojen perusteella. Yhdistin siis jokaisesta ryhmästä keräämäni aineiston luokitellesani sitä. Olen luvannut opinnäytetyöni tutkimussuunnitelmaa hyväksyttäessä, ettei

työstäni käy ilmi mikä tieto on hankittu mistäkin ryhmästä, joten siksi en erotellut eri ryhmistä saatua tietoa millään tavoin.

Haastattelut tehtyäni litteroin eli puhtaaksi kirjoitin saamani aineiston (Eskola & Vastamäki 2007, 41; Kananen 2013, 99). Kun olin litteroinut kaikki haastattelut, luin ne aluksi useaan otteeseen kokonaisuudessaan läpi. Sen jälkeen aloin erivärisillä ylivii-vaustusseilla koodaamaan aineistoa; vaaleanpunaisella ryhmän tavanomaiseen päivään liittyvät asiat, keltaisella haastatteluista esille tulleet vertaisikäkavereiden huomioimiseen vaikuttavat keinot, vihreällä ne asiat, joissa olisi kehitettävää sekä itse kehitysehdo-dukset ja oranssilla integroidun ryhmän tuomat positiiviset merkitykset. Koodauksella pyritään saamaan aineisto käsiteltävään muotoon yhdistämällä tietyt asiakokonaisuudet samalla koodilla (Tuomi & Sarajärvi 2011, 92–93; Kananen 2014, 104–105). Tämän jälkeen kokosin kaikki haastatteluista saadut aineistot yhteen. Opinnäytetyöni tutkimus-suunnitelma vaiheessa olen sopinut myös, ettei työstä käy ilmi, mikä tieto tuli kenenkin haastattelusta, joten siksi tämä oli mielestäni sopiva keino. Tämän jälkeen aloin luoki-tella jokaista asiakokonaisuutta selkeämpään muotoon. Luokittelulla tarkoitetaan samaa tarkoittavien asioiden yhdistämistä loogiseksi kokonaisuudeksi (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93; Kananen 2014, 113). Lopuksi yhdistin sekä havainnoimalla että haastattele-malla saamani aineiston yhdeksi kokonaisuudeksi.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Keinoja vertaisikäkavereiden huomioimiseen arjessa

Tässä luvussa on esitelty kaikki ne asiat, jotka tutkimuksessa ilmeni oleellisiksi vertaisikäkavereiden huomioimisen kannalta. Vaikka otsikossa puhutaankin vain keinoista, kaikki esiteltävät asiat eivät ole varsinaisesti keinoja, vaan esillä on muitakin tekijöitä. Työssäni puhutaan vertaisikäkavereista, mutta tulevissa otteissa haastatteluista käytetään välillä sanaa tukilapsi. Tuloksissa puhutaan välillä myös erityislapsista, joilla tarkoitetaan samaa kuin erityistä tukea tarvitsevat lapset.

Olen käyttänyt tässä osiossa ensisijaisena lähteenä tekemiäni haastatteluja. Työntekijöiden kanssa on sovittu, ettei heidän henkilöllisyytensä paljastu työstäni, joten siksi en ole eritellyt mikä tieto on peräisin keneltäkin haastateltavalta. Olen käyttänyt paljon suoria lainauksia tekemistäni haastatteluista, jotta tulokset olisivat luotettavia ja selkeämmin ymmärrettäviä. Olen täydentänyt haastatteluista saatuja tuloksia tekemilläni havainnoilla.

7.1.1 Riittävä henkilökunta

Vertaisikäkavereiden huomioimisen kannalta on ensisijaisen tärkeää, että ryhmissä on riittävästi henkilökuntaa. Riittäväällä henkilökunnalla varmistetaan se, että aikuinen on läsnä jokaisessa mahdollisessa tilanteessa ja aikuisia riittää hoitamaan erilaisia tehtäviä päivän aikana. Vertaisikäkavereiden kannalta on tärkeää, että työntekijöiden kaikki aika ei kulu siihen, että he valvovat erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Työntekijöitä tarvitaan jokaisessa arjen toiminnossa, jotta kaikki lapset saavat riittävän ajan ja tarvitsemansa tuen.

Siinä on aika hyvin tosiaan kuitenkin aikuisia suhteessa lapsiin niin, toivottavasti on niin, että lapset kokee, että aikuinen on saatavilla silloin ku tarvii.

Kyllä se aikuisen läsnäolo on, niinkun se, että aina tilanne ku tilanne, siinä on aikuinen kuulolla ja niinkun tilanteessa. Meillähän paljon on niinkun, että meidän nää erityisentuen lapset tarvii melkein suurinosa jonkun aikuisen niinkun läheleen siinä määrin, että tota he saattaa ihan suvereenisti lähtee tilanteesta ja toi-

seen tilaan ja vähän niinkun karkailla silleen. Että tota, niin, niin kyllä se aikuisen läsnäolo on semmonen mikä.

Havainnoidessani integroiduissa erityisryhmissä kiinnitin todella paljon huomioita riittävän henkilökunnan tärkeyteen. Olen kirjannut lähes jokaiseen kohtaan havainnointilomakkeissa, että riittävä henkilökunta oli tilanteen onnistumisen ja vertaisikäkavereiden huomioimisen kannalta oleellista. Esimerkkinä ruokailut, joissa tarvitaan työntekijöitä jakamaan ruokaa lapsille, pitämään yllä ruokarauhaa, syöttämään tai muuten tukemaan erityistä tukea tarvitsevia lapsia, sekä lisäksi olemaan tukena vertaisikäkavereille heidän pyytäessään esimerkiksi lisää ruokaa tai kaataessaan maidot lattialle.

7.1.2 Pienryhmätyöskentely

Integroiduissa erityisryhmissä käytetään paljon pienryhmätyöskentelyä erilaisissa tilanteissa, kuten askartelussa tai aamupiireihin osallistumisessa. Ryhmät voivat olla toiminnasta riippuen joko sekaryhmiä, joissa on sekä vertaisikäkavereita että erityistä tukea tarvitsevia lapsia, tai käytetään segregaatiota eli eriyttämistä, jolloin jaetaan vertaisikäkaverit omaan ryhmäänsä ja erityistä tukea tarvitsevat lapset omaansa.

Tossa ryhmässä toimii niinkun monta eri ryhmää päällekkäin ja vierekkäin. Että me tehdään vertaislasten kanssa, on oma porukka, et silloin tehdään tiettyä juttua, esimerkiks viskarit tekee tietynä päivänä vaan vertaiskavereitten kanssa omia juttujaan, tai sitten lähdetään retkelle ja silloin lähdetään vertaiskavereitten kanssa vaikka naapuriporukan kanssa. On pelkkiä vertaislapsia, että lähdetäänkin tästä niinkun tekee jotain muuta.

Usein noin kun jaetaan johonkin toimii tai leikkeihin, niin millon katotaan parhaaks, että on sekaryhmä, että on sekä erityislapsia että tukilapsia yhdessä, tai sitten on joskus jossain toimissa niin ihan erikseen ne lapset. Riippuu vähän mitä tehdään.

Pienryhmätyöskentelyn ajatuksena on, että kaikki saisivat sitä mistä hyötyvät eniten. Tällä varmistetaan se, etteivät vertaisikäkaverit jää paitsi mistään heille oleellisesta toiminnasta, vaikka erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät pystyisikään siihen osallistumaan. Lisäksi vertaisikäkavereille annetaan mahdollisuus valita välillä omia pienryhmiään, jotta he saavat hoitaa omia kaverisuhteitaan ja rauhaa vain omille asioilleen.

Mutta tota, osa meil on sitten toiminnasta ihan suunnattukin vaan näille vertaisikäkavereille, että esimerkiksi jotkut teatteriesitykset tai tälläset. Perjantaisin on nukkariaikaan semmonen jumppa, joka on sitten vaan vertaisikäkavereille, ettei erityistuen tarpeessa oleville lapsille ollenkaan, ja jumppaa tarjotaan sitten sen lapsen kykyjen ja taitojen mukaan niin, vähän haastavampaa sitten näille vanhemmille lapsille, jotka nyt tosiaan meidän ryhmässä on näitä vertaisikäkavereita.

Ja myöskin pyritään, että aikuinen jakaa vaikka leikkeihin niin, että kattoo vähän kekä kaverit on nyt, ja että he saa, nää vertaisikäkaverit saa, semmosta omaa niinku leikkiaikaa ja niinku heidän leikkitaidoilleen ja tota, niille kaverisuhteille, mitkä tukee sitten niitä niin katotaan, että he saa sitä aikaa ja semmosia rauhallisia tiloja, että siinä ei joku oo pyyhkäsemässä vaikka järjestettyjä leikkejä nurin tai mitään.

Havainnointipäivieni aikana kirjasin ylös useita kertoja, jolloin huomasin pienryhmätyöskentelyä käytettävän. Mielestäni se on todella oleellinen asia vertaisikäkavereiden huomioimisessa, varsinkin siksi, että he pääsevät harjoittelemaan kaikkia heidän tasonsa mukaisia taitoja, ryhmän erityistä tukea tarvitsevien lapsen taidoista riippumatta. Yhtenä päivänä esimerkiksi osa ryhmän pojista pääsi harjoittelemaan thai-nyrkkeilyä jumppasaliin, kun muut lapset jäivät omiin tiloihin laulamaan ja leikkimään. Tällä huomioitiin vertaisikäkavereita siinä määrin, ettei heidän tarvinnut olla osallistumatta uuteen kokemukseen, vaikka kaikki ryhmän lapset eivät taitojensa puitteissa pystyneet siihen osallistumaan.

Havainnoidessani huomasin myös, että pienryhmätyöskentelyn onnistumisen takeena on riittävä henkilökunta. Ilman riittävää henkilökuntaa ei pysty lapsia jakamaan pienryhmiin niin, että jokaisessa ryhmässä olisi tarpeeksi aikuisia auttamassa ja ohjaamassa toimintaa. Sekaryhmissä toimiessa on todella tärkeää, että yksi aikuinen saa keskittyä vain toiminnan ohjaamiseen, jolloin tarvitaan muita työntekijöitä olemaan erityistä tukea tarvitsevien lasten tukena. Tällöin vertaisikäkaveritkin saavat laadukasta ohjausta ja heidän toimintansa ei keskeydy johtuen siitä, että toimintaa ohjaavan työntekijän tarvitsisi keskittyä välillä ainoastaan erityistä tukea tarvitsevien lasten huomioimiseen.

7.1.3 Toiminnan porrastaminen

Integroidun erityisryhmän arjessa käytetään paljon toiminnan porrastamista erityisesti siirtymätilanteissa. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät kaikki lapset ole yhtä aikaa tekemässä

asioita, kuten pukemassa tai riisumassa, vaan lapsia pyydetään pienissä erissä siirtymään eri toimintoihin. Tällä varmistetaan se, että vertaisikäkavereidenkin huomioimiseen riittää aikaa ja kaikille lapsille saadaan rauha tehdä ja opetella eri asioita.

Esimerkiksi niinku pukemistilanteitakin yritetään ottaa sillee aina muutama lapsi kerrallaan tohon eteiseen, jolloinka myöskin aikuisella on paremmin aikaa jokaisen kanssa joko auttaa tai miettiä, että miten nyt itse saisit sen takin päälle, tai niinku, tukea sitä omien taitojen kehittymistä, eikä siinä oo sitten 13 kerralla ja mietitään, että kenen pipo tää on ja muuta, että aika paljonkin yritetään käyttää sitä, että kaikki ei oo ensinäkään yhtä aikaa juuri muualla kun ruokailuissa ja noin että, että ois myös semmonen oma rauha.

Toiminnan porrastaminen on havaintojeni perusteella todella yleistä integroiduissa erityisryhmissä. Jokaisessa ulos tai sisälle siirtymisessä olen kirjannut sen tapahtuneen porrastetusti. Olen havainnoissani kiinnittänyt huomiota myös siihen, että lapsen lopettaessa ruokailunsa hän saa omassa tahdissaan poistua pöydästä ja mennä esimerkiksi käymään wc:ssä ennen päivälevolle siirtymistä. Tämä on yksi konkreettinen tapa porrastaa toimintaa. Toinen kirjaamani tapa on se, että aamupiireiltä siirrytään ulos sanomalla esimerkiksi ”Nyt saa mennä ne lapset, joilla on vaatteissa vihreää.” Henkilökunnan riittävyys on tärkeää myös toiminnan porrastamisessa. Havainnoidessani olen kiinnittänyt huomiota siihen, että joka tilaan ja hetkeen oli aikuinen saatavilla. Esimerkiksi niin, että yksi aikuinen oli vielä ulkona lasten kanssa, kaksi aikuista eteisessä auttamassa lapsia riisumaan ja yksi aikuinen ryhmän omissa tiloissa ottamassa lapsia vastaan ja ohjaamassa seuraavaan tilanteeseen.

7.1.4 Toiminnan suunnittelu

Toiminta, kuten askartelu tai aamupiirit, suunnitellaan niin, että jokainen voi osallistua niihin taitojensa mukaan sekä niin, että ne vastaavat lapsen yksilöllisiä tarpeita. Lapsille tehdään vuosittain oma varhaiskasvatussuunnitelma, vasu, josta käy ilmi muuan muassa se, mitä taitoja lapsen tulisi vielä harjoitella ja missä lapsi on jo erityisen taitava. Tällä tavoin vertaisikäkavereiden tarpeet ja taidot otetaan jatkuvasti huomioon. Tärkeää on myös se, että työntekijät jatkuvasti havainnoivat lapsia ja sitä, kuinka heidän taitonsa kehittyvät.

Sitä toimintaa on mietitty, sen lisäksi että sitä ohjattua, sitä ohjattua toimintaa mukautetaan sen taitotason mukaan ja ikätason, sen mihin vaikka motorisesti

lapsi kykenee niin totta kai nää otetaan aina jokaisen lapsen kohdalla huomioon.

Siinä me pyritään ottaan se huomioon siinä toiminnan suunnittelu vaiheessa, et sitten ollaan ihan lapsesta riippuen, ei liity siihen onko vertaisikäkaveri vai erityistuen tarpeessa oleva, niin esimerkiksi ei tällaisissa ohjatuissa tilanteissa vaan tällaisissa vaikka siirtymätilanteissa, niin sitten saatetaan pistää toiseen tilaan pukee jos selvästi se helpottaa sitä pukemista.

Havainnoidessani en pysty näkemään, miten työntekijät ovat toiminnat suunnitelleet, mutta kiinnitin huomioita siihen, että ainakin suuri osa toiminnasta toteutettiin niin, että jokainen pystyi osallistumaan siihen omien taitojensa mukaan. Esimerkki tämmöisestä havainnosta on se, että lapsille pidettiin laulusalia, jossa kaikki olivat paikalla. Kuitenkin lapsista vain osa pystyi osallistumaan itse laulamiseen tai laululeikkeihin ja osa lapsista vain kuunteli muiden laulua. Tässäkin tilanteessa se, että työntekijöitä oli tarpeeksi, takasi vertaisikäkavereiden huomioimisen. Tuokion ohjaaja pystyi keskittymään laulujen valintaan ja opettamiseen sekä vetämiseen, kun paikalla oli muita työntekijöitä, jotka avustivat erityistä tukea tarvitsevia lapsia osallistumaan leikkeihin tai siirtyivät toiseen huoneeseen erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa, jos tilanne alkoi käydä hänelle sietämättömäksi. Näin ollen aikuiset takasivat sen, että kaikkien lauluhetken ei tarvitse kärsiä siitä, että yksi lapsi ei halua tai pysty osallistumaan loppuun saakka.

Toiminnan suunnitteluun liittyen kiinnitin huomiota myös siihen, että työntekijät keskustelevat ja miettivät paljon keskenään sitä, mikä olisi kellekin lapselle tärkeintä ja tarpeellista. Näin ollen jokaisen lapsen omat ja yksilölliset tarpeet tulevat huomioiduksi, jolloinko vertaisikäkaveritkin saavat varmasti heidän tarvitsemiaan asioita. Esimerkiksi jakaessaan lapsia pienryhmiin työntekijät keskustelivat siitä, kenen olisi vielä hyvä harjoitella vuoronsa odottamista ja kuka hyötyisi enemmän sosiaalisten taitojen harjoittelusta.

7.1.5 Ryhmäjaot

Integroituja erityisryhmiä koottaessa tulee miettiä tarkkaan, millaisista lapsista ryhmä koostuu. Erityistä tukea tarvitsevien lasten tuen tarpeiden ja ominaispiirteiden ollessa yksilöllisiä tulee ryhmäjaot suunnitella tarkasti, jotta varmistetaan se, että vertaisikäkavereidenkin varhaiskasvatus pysyy laadukkaana. Kun erityistä tukea tarvitsevat lapset

ovat yhtäläillä puheella ohjautuvia kuin vertaisikäkaverit, pystyy jokaisen lapsen huomiomaan yhtä aikaisesti ja samalla tavoin.

Mutta siinä nykyään kun nää erityislapsen on aina vaan vaativampia ja haasteellisempia tässä talossa, niin täytyy kyllä tarkkaan miettiä, että minkälainen ryhmä se sitten on se. Aina syksyllä kun alotetaan. Että siinä pysyy jonkinlainen tasapaino ja rauha ja kaikilla lapsilla. Tukilapsilla pitää olla kanssa se rauha.

Ryhmäjakojen tekemistä en päässyt havainnointipäivieni aikana näkemään, koska ryhmät kootaan jo syksyllä. Huomasin kuitenkin, että jokainen Hippoksen päiväkodin neljästä integroidusta erityisryhmästä on hyvin omanlaisensa. Ryhmän ja henkilökunnan toimintaan sekä vertaisikäkavereiden huomioimiseen vaikutti mielestäni todella paljon se, millaisia erityistä tukea tarvitsevia lapsia ryhmässä on. Toisissa ryhmissä oli vaikea edes heti huomata, kuka lapsista tarvitsee erityistä tukea ja kuka ei. Joissain ryhmissä taas tämä oli todella helppo havaita, koska nämä lapset tarvitsivat huomattavasti enemmän aikuisen tukea ja ohjausta.

7.1.6 Muita keinoja

Muita haastatteluissa esille tulleita keinoja vertaisikäkavereiden huomioimiseen ovat jokaisen lapsen yksilöllinen huomioiminen, tasavertaisuus, moniammattillisen työtiimin saumaton yhteistyö sekä tilanteiden ennakointi.

Nii semmonen ennakointi, niin tota, että jo valmiiks, aikuinen suunnittelee niitä tiloja ja asioita sillä tavalla, että mahdollisimman pitkälle pyrittäis välttämään niitä tota, tilanteita että ja kattoo sillee ennakoivalla silmällä, että jos mä ny nuo laitan tonne, nii kohta siellä on täys härdelli päällä, että laitetaas nuo kaks vaikka eri paikkoihin, ja näin.

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että vertaisikäkavereiden varhaiskasvatuksen suunnittelu on pääasiassa ryhmän lastentarhanopettajan vastuulla, vaikkakin kaikki ryhmän työntekijät toteuttavat sitä yhdessä. Lisäksi työntekijöiden uskotaan oppineen jo ryhmän tavoille, eli he tietoisesti hakeutuvat vertaisikäkavereiden luokse ja kyselevät heiltä kuumisia tai kuuntelevat heidän murheitaan.

Kyllähän se siltä tiimiltä vaatii sitä saumatonta yhteistyötä ja tätä havainnointia niinkun ihan koko ajan ihan kaikilta. Siinä sitten tuodaan niitä asioita. Kyllähän se sitten sillä lailla jää, ehkä ammatillisesti siihen lastentarhanopettajan

vastuulle, että sä oot hereillä ja tosiaan katot että missä vaiheessa ollaan nytten, että okei.

Ja kyllä se vähän on jokaisen aikuisen, niinkun, varmaan tässä työssä opittu semmonen, että niitä tukilapsia huomioidaan, niiden luokse mennään ja niille jutellaan ja niiltä kysellään ja kuunnellaan niitä, just sen takia, että täällä on niin iän kaiken puhuttu tästä samasta, että onko niille aikaa.

Havainnoidessani huomasin edellä mainituista keinoista varsinkin tasavertaisen kohtelun vaikuttavuuden vertaisikäkavereiden huomioimiseen. Se, että tilanteissa jokaiselle lapselle oli samat säännöt sekä se, että jokaista lasta lohdutettiin tai autettiin hänen sitä tarvitessaan, on mielestäni todella tärkeä osa vertaisikäkavereiden huomiointia. Esimerkiksi kaikkia lapsia koskee sama sääntö siitä, että ruokaa tulee maistaa edes hieman ennen kuin saa lopettaa syömisen. Pääsin myös kolme kertaa havainnointipäivieni aikana todistamaan tilannetta, jossa vertaisikäkaveria itketti ja jokaisella kerralla aikuisella oli aikaa mennä hänen luokseen lohduttamaan.

7.2 Kehitettäviä osa-alueita ja kehitysehdotuksia vertaisikäkavereiden huomiomisen lisäämiseksi

Seuraavaksi esittelen kaikki integroiduissa erityisryhmissä ilmenneet tilanteet, jolloin vertaisikäkavereiden huomiointi jää ehkä liian vähäiseksi. Jokaisessa alaluvussa on esiteltynä itse tilanne sekä kehitysehdotus vertaisikäkavereiden huomiomisen lisäämiseksi.

Ensisijaisena lähteenä olen käyttänyt tekemiäni haastatteluja, eli työntekijöiden näkemyksiä kehitettäviin tilanteisiin. Kerron kuitenkin myös tekemistäni havainnoista ja omista mielipiteistäni sekä kehitysehdotuksistani.

7.2.1 Vakituisen henkilökunnan poissaolot

Yhtä lailla kuin riittävä henkilökunta on tärkeässä roolissa vertaisikäkavereiden huomiomisessa, on sen puutteellisuus yksi suurimmista tekijöistä, jolloin vertaisikäkaverit jäävät vähemmälle huomiolle. Nämä tilanteet eivät aina helpotu, vaikka vakituisen henkilökunnan tilalle saataisiin sijainen, koska sijaisilla ei ole samaa kokemusta ja tunte-

musta ryhmän lapsista. Jos henkilökuntaa on poissa, tulee työntekijöiden keskittyä ensisijaisesti siihen, että kaikilla lapsilla on turvalliset oltavat, jolloin muut asiat jäävät vähemmälle huomiolle.

On ihan selkee yks kohta on se, jos ei oo tarpeeks henkilökuntaa. Se on se, joka mättää heti. Koska turvallisuuden takia, turvallisuus näkökohdat huomioon ottaen, sun täytyy huolehtia erityislapsat, että kukaan ei karkaa, kukaan ei satuta itteensä, tai toisia, niin. Se on niinkun se, että siinä se sitten jää. Että sun on pakko huolehtia se porukka ja sitten voi olla, että ne jää, ne vertaisikäkaverit vasemmalle kädelle, että no ottakaa sieltä tai kattokaa siitä, tai no joo, että mä tuun kohta tai huomenna.. Että se on ihan semmonen, ihan selkee, missä se niinkun pettää.

Että sitten kun on niinkun ihmisiä pois tai vaikka etenkin kun on vaikka sijaisia, jotka ei ehkä niin tunne lapsia, kyllä sillon huomaa aina, että jaha, nyt meinaa taas niinkun tilanne hajota, ja myöskin semmonen niinkun että kun me tietysti jo tunnetaan nää aika hyvin.

Havainnointipäivieni aikana oli muutamia tilanteita, jolloin henkilökuntaa oli vähemmän sekä kaksi päivää, jolloin ryhmässä oli sijainen. Itse en huomannut, että sijaisen aikana vertaisikäkavereita olisi huomioitu vähemmän. Enemmän kiinnitin huomiota siihen, ettei henkilökunnan runsasta lukumäärä käytetty aina hyväksi, vaikka tilanne olisi sitä voinut vaatia. Esimerkiksi ulkoiluissa mielestäni lasten kanssa oli välillä liian vähän aikuisia. Toki työntekijät tuntevat lapset jo hyvin ja tietävät kuinka lapset toimivat, mutta välillä tuntui, että työntekijöiden kaikki huomio meni ulkona erityistä tukea tarvitsevien lasten seuraamiseen. Toinen esimerkki oli ryhmässä, jossa työntekijä jäi yksin kaikkien lasten kanssa ruokailuun muiden työntekijöiden mennessä syömään. Tilanne ei kuitenkaan ollut mitenkään vaarallinen tai levoton, mutta yhden työntekijän huomion tuli riittää kaikille lapsille.

Kehitysideoita näiden tilanteiden parantamiseksi ei haastattelussa ilmennyt. Mielestäni yksi helposti toteutettava ajatus olisi keskittyä entistä enemmän työhyvinvoinnin ylläpitämiseen sekä seurantaan, jolloin pystyttäisi ennaltaehkäisemään mahdollisia sairaslomiamia tai työntekijöiden ylikuormittumisia paremmin. Tiedänkin talossa olevan jo yhdessä ryhmässä käytössä työnohjaus, joka on yksi konkreettinen keino työhyvinvoinnin lisäämiseen. Työnohjausta voitaisiinkin toteuttaa laajemmin koko talossa, jos työntekijät kokevat sille olevan tarvetta. Työntekijät voisivat myös hyödyntää lukumääräänsä rohkeammin ja porrastaa vielä enemmän omia taukojaan ja ruokailujaan, jolloin kenenkään ei tarvitsisi jäädä tilanteisiin yksin. Ajatukseni ei ole, etteivätkö työntekijät tilanteissa

selviäisi, mutta mielestäni heidän ei tarvitse edes yrittää selvitä, silloin kun heitä on riittävästi käytettävissä.

Toinen kehitysehdotus on perehdyttää sijaisia paremmin taloon, jolloin he myös tutustuvat lapsiin ja lasten tapoihin toimia, ja pystyvät näin ollen olemaan paremmin kaikkien lasten ja myös työntekijöiden tukena. Hippoksen päiväkodilla on käytössä vakituinen kiertävä sijainen eli niin kutsuttu VIP. Tämä yksi VIP ei selvästi ole tarpeeksi, koska työntekijöiden haastatteluissa ilmeni sijaisten tuntemattomuus ja henkilökunnan puutokset. VIP-käytäntö on kuitenkin hyvä, koska silloin sijainen on vakituinen ja tuttu, joten sitä voisi hyödyntää enemmän, esimerkiksi palkkaamalla toisenkin vakituisen kiertävän sijaisen.

7.2.2 Ryhmäjaot

Ryhmäjaot voivat vaikuttaa vertaisikäkavereiden huomioimiseen myös negatiivisesti, jos niiden tekemisessä tulee virhearviointeja. Jos samassa ryhmässä on liian monta vaativaa ja paljon tukea tarvitsevaa erityislasta, jäävät vertaisikäkaverit helpommin vähemmälle huomiolle. Varsinkin jos erityistä tukea tarvitsevia lapsia pitää auttaa ja ohjata suurimmaksi osaksi fyysisesti, eikä sanallinen ohjaus riitä.

Semmonen ryhmä missä on liian vaativat, liian aikaa vievät erityislapsset on pantu samaan ryhmään, niin sillon siinä on aikuiset ihan kiinni niissä. Että sillon kyllä pitää olla huolissaan.

Ollaan noitten erityisen tuen tarpeen lapsien kanssa ihan usein niinkun, yks yhteen aikuinen niinkun kiinni, tai siinä on yhdellä aikuisella kaks heitä, niin tota, nii sillon sitä ehkä, ne vertaisikäkaverit jää semmosen etäohjauksen varaan, että koska mun täytyy nyt tän yhen kanssa olla, jotenkin istua jossain tietyssä paikassa, enkä mä voi tästä nyt lähteä tonne toiselle puolelle.

Kuten aiemminkin mainitsin, huomasin havainnoidessani, että kaikki neljä integroitua erityisryhmää ovat hyvin erilaisia. Näin ollen havaitsin myös sen, että ryhmien välillä on suuria eroja siinä, kuinka paljon aikuisen huomiota erityistä tukea tarvitsevat lapset vaativat. Toisissa ryhmissä on onnistuttu ryhmän kokoamisessa huomattavasti paremmin kuin toisissa.

Haastatteluissa ilmeni yksi hyvä kehitysehdotus, joka minustakin kuulostaa oikein hyvältä ja toimivalta ratkaisulta tämän ongelmakohdan poistamiseksi ja myöhemmin havaittavien vaikeuksien korjaamiseksi. Ryhmäjakoja pystyttäisi tarpeen mukaan muuttamaan, jos ne huomataan toimimattomiksi, kunhan vanhempia on informoitu tästä mahdollisuudesta etukäteen.

Kun uusi erityislapsia syksyllä alottaa, niin ettei niille perheille luvattais mitään, että tämä ryhmä, nyt tässä on sitten alusta loppuun sama koko ajan, että vanhemmillekin tehtäis selväks, että katotaan, että mitenkä tässä sujuu ja sitten voi olla, että vielä myöhemmin syksyllä voidaan tehdä vaihtoja, että vaihdetaan toiseen ryhmään. Ettei joku ryhmä käy niinkun todella aivan liian raskaaksi.

Talon sisällä on myös ryhmäavustajia sijoitettu ryhmiin niiden tarpeen mukaan. Tarkoitetaan sitä, että kun toisen ryhmän erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät tarvitse niin paljon fyysistä apua kuin toisen ryhmän, työskentelee tämän ryhmän ryhmäavustaja pääsääntöisesti toisessa lapsiryhmässä. Tämä on oikein hyvä keino hyödyntää talon sisällä olevaa henkilökuntaa.

7.2.3 Tilanteet, joissa erityistä tukea tarvitsevat lapset käyttäytyvät aggressiivisesti

Integroitujen erityisryhmien arjessa on välillä tilanteita, joissa erityistä tukea tarvitsevat lapset käyttäytyvät todella haasteellisesti ja jopa aggressiivisesti. Joskus vertaisikäkaverit joutuvat todistamaan näitä tilanteita niiden ennalta-arvaamattomuuden takia. Haastatteluissa ilmeni, että näiden tilanteiden jälkeen työntekijöistä välillä tuntuu, että vertaisikäkaverit eivät pääse tarpeeksi keskustelemaan näkemästään tai työntekijä ei pääse tarpeeksi nopeasti selittämään tapahtunutta heille tilanteen jälkeen. Vertaisikäkaverit kuitenkin puhuvat tilanteista kotona ja tämä tulee ilmi vanhempien kanssa käydyissä vasu-keskusteluissa.

Semmosia lapsia jotka sai ihan mahdottomia raivokohtauksia ja oli silloin aggressiivisia ja huusi ja kilju ja potki ja raapi ja puri ja muuta. Niin meidän nää tukilapset ei koskaan ääneen maininneet mitään näistä hetkistä, kun ne näki näitä tapahtumia. Mutta sitten niin tota vasukeskusteluissa niin useammastakin kodista tuli semmosta tietoo, että ne lapset oli kotona kertonu näistä asioista. Että mitä he oli nähny ja mitä oli tapahtunut ja mitä siinä oli lapsi tehny ja miten aikuiset oli koittanu sitä rauhoittaa ja tehdä ja muuta, että kotona ne oli kyllä sitten puhunu näistä. Mikä oli mun mielestä mielenkintoista sikäli just, et ei täällä kos-

kaan kukaan sanonu lapsista mitään, että miks toi noin ja minkä takia ja tota, kotona sitten.

On tilanteita, että ne jää sitten joskus, että no nyt se kerkis ton tosta menee ja mottasee ja hajottaa leikin. Ja se jää vähän huonolle hoidolle siitä se niinkun mitä sen jälkeen ois pitänyt niinkun tehdä, koska sun piti sitten ottaakin tää hoi- taakseks, että.. Joskus voi semmosiakin kyllä olla.

Työntekijät kertoivat haastatteluissa yrittävänsä kuitenkin saada lapset puhumaan ja järjestävänsä parhaansa mukaan aikaa sille, että lapsille on mahdollisuus selittää, mitä tapahtui. Tämä ei kuitenkaan aina saa vertaisikäkavereita kertomaan tuntemuksistaan. Työntekijät itse myös kyselevät vanhemmilta aktiivisesti, onko heidän lapsensa mahdollisesti puhunut näistä tilanteista kotona.

Kyllä siinä heti jo tulee semmonen olo, että tästä täytyy jutella sitten kun tää tilanne on ohi niitten tukilasten kanssa. Yrittää selittää jotenkin, että mitä tässä tapahtu ja ei oo mitään hätää ja ei tarvi pelätä mitään ja näin. Kyllä ne niinkun aina otettiin puheeks. Koitettiin sitä ymmärrystä niille tukilapsille antaa ja selittää, ettei siitä jää mitään.

Ja itse asiassa aina vanhempien keskusteluissakin mä otan tän asian esille ja kysyn vanhemmilta, että onko ollu kotona puhetta, että miten lapset on kokenut tän. Että tuntuuko, että päivät takkuua, tai ei tulla mielellään, tai jotain. Tai onko valittanu, että joku kiusaa tai onko valittanut, että joku lyö, koska se saattaa hyvin olla mahdollista.

En havainnointipäivieni aikana joutunut todistamaan edellä kuvatun kaltaisia tilanteita. Välillä erityistä tukea tarvitsevat lapset käyttäytyvät todella haasteellisesti. He saattoivat esimerkiksi huutaa paljon tai hakata leluilla seinää, jolloin yksi työntekijä poistui kyseisen lapsen kanssa toiseen tilaan. Mielestäni tämä on hyvä tapa toimia ja tällä taataan kaikille lapsille turvallinen ympäristö. Huomasin kuitenkin, että aina ei näin käyttäydytty. Eli oli tilanteita, joissa minusta erityistä tukea tarvitseva lapsi olisi ollut jo hyvä viedä toiseen tilaan rauhoittumaan, mutta näin ei toimittu. Lapsi esimerkiksi huusi ja raivosi kovaan ääneen ruokapöydässä muiden lasten syödessä, mutta työntekijät eivät siirtäneet häntä toiseen tilaan, vaan yrittivät rauhoitella häntä ruokapöydän ääressä. Kyseistä lasta ajatellen se on hyvä, koska ei keskeytetty hänen ruokailuaan, mutta otettaessa muut ryhmän lapset huomioon, olisi kyseisen lapsen siirtäminen toiseen tilaan ollut heidän kannaltaan parempi ratkaisu.

Haastattelujen perusteella työntekijöillä on jo keinoja ja ajatuksia näiden tilanteiden parantamiseksi ja kehittämiseksi, mutta ne keinot eivät aina riitä. Mielestäni voisi olla hyvä, jos todella vaativien tilanteiden jälkeen olisi aikaa samana päivänä keskustella asia edes nopeasti läpi kun tilannetta todistanutta vertaisikäkaveria tullaan hakemaan kotiin. Tällöin paikalla olisi sekä työntekijä että lapsen vanhempi, jolloin lapsesta voisi tuntua turvallisemmalta kertoa ajatuksistaan. Näin päättelen siitä, että työntekijät kertoivat lasten puhuvan tilanteista ennemmin kotona. Mahdollisuuksien mukaan voitaisiin järjestää myös erillisiä keskusteluja näiden tilanteiden läpi käymiseen lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa, jos niiden käsittely jää kyseisenä päivänä liian vähälle.

7.2.4 Erityistä tukea tarvitsevien lasten terapioiden aikataulut

Terapiat rytmittävät integroitujen erityisryhmien arkea melko paljon. Toiminta tulee suunnitella terapioiden aikataulun mukaisesti, jolloin ei esimerkiksi voida lähteä yhdessä retkelle suunnitellusti. Vaikka vertaisikäkaverit eivät itse käykään terapioissa päiväkotipäivänsä aikana, vaikuttaa muiden lasten terapiakäynnit heidänkin arkeensa. Toiminnan suunnittelun lisäksi terapiat vaikuttavat käytössä oleviin tiloihin, koska niille tulee aina olla vapaana oma rauhallinen tila. Haastattelujen perusteella työntekijät eivät kokeneet tätä kuitenkaan suureksi ongelmaksi pelkästään vertaisikäkavereiden kannalta, vaan terapiat vaikuttavat yhtälailla koko ryhmän toiminnan suunnitteluun.

Siis onhan ne semmosia ne terapiat, mitkä tota tavallaan, sanelee sitä päivärytmiä tai sitä kun me suunnitellaan sitten sitä toimintaa kaikille päiville niin, sen toiminnan aikatauluttaminen ja mahdolliset tommoset retket sun muut niin pitää tietysti ottaa huomioon onks sillä päivällä noita terapioita.

No kyllä se muihinkin saattaa sillälailla niinku vaikuttaa, että saattaa esimerkiksi, jos meillä on joku piiri hetki tai joku päiväntoiminta jo menossa, ja sitten joku lapsi sieltä vaikka tulee kesken, niinku vaikka terapiasta sinne, nii on se vähän semmonen, että kyllähän kaikki yleensä ainakin huomioi, että moikka, että sieltä nyt ville tai pekka tuli tai, jotaki että.

Niistä terapioista, mut se on ehkä just väärin ehkä sanoo, että jää varjoon siinä niitten erityistuen tarpeessa olevien vaan, ehkä just se enemmänkin sanelee sitä päivärytmiä. Sillain ehkä se koetaan meidän ryhmässä.

Haastattelujen perusteella työntekijät kokivat, että tähän ongelmaan ratkaisu on se, että saadaan mahdollisimman monta terapiakäyntiä samalle päivälle. Näin ollen terapiat rajoittavat ainoastaan yhden päivän toiminnan suunnittelua. Toinen hyvä ratkaisu on se, että terapiaa ei ole kesken minkään yhteisen toiminnan, jolloin ne vaikuttavat ainoastaan terapiaan menevän lapsen päivään.

Että meilläkin on sitten pyritty joskus sanoo siitä, että jos ne terapiat onnistutaan laittaa esimerkiksi ajottaa sillain, että useemmalla terapiaa tarvitsevalla lapsella on ne terapiat vaikka samana päivänä, tiistaina tai keskiviikkona, ja samoihin kellon aikoihin, niin silloin se rajoittaa sen yhden päivän siitä viikosta sen toiminnan suunnittelua, että silloin ei voi nyt lähteä retkelle, johon kaikki lapset ois hyvä ottaa mukaan vaikka metsään, silloin sitä ei voi tai ei kannata siihen päivällä ympätä, mutta sitten siinä on muita päiviä viikossa jolloin sen voi tehdä, sen suunnitellun jutun.

Havainnointipäivieni aikana en itse huomannut terapioiden juurikaan vaikuttavat vertaisikäkavereiden päivään. Oli kyllä hetkiä, jolloin joku lapsista lähti terapiaan tai tuli takaisin ja kaikki lapset huomioivat hänet. Mutta kuten haastatteluissakin kävi ilmi, en myöskään koe tätä suurena haasteena, vaan se on helposti ratkaistavissa, kunhan terapioiden aikataulut saadaan suunniteltua ryhmän kannalta toimivaksi.

7.2.5 Päivälepo

Asia, joka ei tullut haastatteluissa juurikaan ilmi, mutta jonka huomasin erittäin vahvana havainnoidessani, oli päivälepoheikien haasteellisuus. Osassa ryhmistä lapset oli jaettu nukkumaan eri tiloihin sen perusteella, kaipaavatko he unta vai lepäävätkö he vain. Tällä varmistettiin kaikille lapsille rauhallinen hetki omien tarpeidensa mukaan. Kaikissa ryhmissä näin ei kuitenkaan ollut, mikä mielestäni vaikuttaa vertaisikäkavereihin ja heidän tarvitsemaansa rauhalliseen hetkeen. Tein huomioita päivälepoheikistä, jota häiritsevät erityistä tukea tarvitsevat lapset, jotka pitivät kovaa meteliä muiden lasten yrittäessä levätä samassa tilassa. Toinen päivälepo hetkeen vaikuttava asia on tilat. Yhdessä ryhmässä levätään samassa tilassa missä syödään, jolloin heidän leporauhaansa häiritsee esimerkiksi se, että samaa tilaa käydään siivoamassa lasten levätessä. Lisäksi tila on ongelmallinen, koska osa lapsista vielä syö kun toiset menevät jo lepäämään, joka vaikuttaa sekä ruoka- että leporauhaan.

Ratkaisu tähän ongelmaan olisi mielestäni se, että koko päiväkodissa hyödynnettäisi kaikkia tarjolla olevia tiloja ja lapsia jaettaisiin enemmän eri huoneisiin lepäämään. Yhdessä haastatteluista tuli ilmi, että tätä on yritettykin ja mietitty koko päiväkodin kesken, mutta aina se ei ole paras ratkaisu lapsille. Osa vertaisikäkavereista lepää mieluummin oman ryhmänsä tiloissa, vaikka olisikin meteliä, kuin toisen ryhmän rauhallisissa tiloissa. Parempi ratkaisu voisi sittenkin siis olla siirtää haasteellisemmat lapset muihin huoneisiin ja antaa vertaisikäkavereiden ja lepäävien erityistä tukea tarvitsevien lasten nukkua ryhmän omissa tiloissa, jolloin heidän lepohetkensä ei kärsi toiseen vieraampaan paikkaan siirtämisestä.

Vaikka tosta lepohestä, niin siellä niinkun itse asiassa koko täällä päiväkodissa, ollaan mietitty sillälaila, että ne ketkä nukkuu, nii vois niinku näitten ryhmärajojen yli, että mennä johonkin toiseen nukkariin nukkumaan ja tota, meillä aikasemmin se toimikin aika hyvin, mutta nytten kun tässä ryhmässä just vaihtu lapset syksyllä, ja me yritettiin tämmöstä niinkun uuestaan tehdä, että tästä lähtis ne nukkuja tonne toiseen nukkariin, niin se olikin heille sitten niinkun kovempi paikka, ku olla kuuntelemassa toisaalta sitten siellä meidän nukkarissa semmosta aikamoista meteliä ja sängyn potkimista ja paukuttamista niinku jotakin tota että, että sitten he siirty niinku takasin.

Että monenlaisia juttuja on siellä kokeiltu, on niinku pyritty siihen, että ei, että jokainen sais sen leporauhan, että just semmosilla järjestelyillä, että voi siirtää sitten niinku joko sen nukkuvan lapsen, siis joka nukkuu, niin hän vois mennä johonkin toiseen tilaan nukkumaan, mutta jos ei niin niin, sitten pyritään esimerkiksi siirtämään näitä, jotka siellä kovasti sitä ääntä aiheuttaa tai muuta niin pois sieltä, että saa semmosen rauhallisen levon sitten, että he saattaa tulla, ku usein sitte valvovat koko ajan, saattaa tulla tohon toiselle puolelle, että aikuinenhan siinä sitten on koko aika läsnä, niinku sekä valvojien, että niitten lepääjien kanssa.

7.2.6 Ruokailutilanteet

Toinen asia, johon kiinnitin havainnointipäivieni aikana paljon huomiota, on ruokailutilanteet. Ruokailutilanteissa kaikilla lapsilla on ruokarauha ja tarvittava apu saatavilla koko ruokailun ajan, mutta näitä tilanteita ei hyödynnetä mielestäni riittävästi erilaisten taitojen oppimiseen, joita ruokailujen aikana olisi todella hyvä mahdollisuus harjoitella. Näitä taitoja ovat esimerkiksi ruoan annostelu omalle lautaselle, maidon kaataminen lasiin ja pöydän kattaminen. Nämä taidot ovat mielestäni erittäin oleellisia kaikkien lasten, mutta varsinkin vertaisikäkavereiden oppia.

Melkein kaikissa havainnoimissani ruokailutilanteissa aikuiset annostelivat ruoan lapsille ja jakoivat pöytiin. Työntekijät myös kattoivat pöydät, kaatoivat juomat valmiiksi ja saattoivat jopa voidella leivät lapsille. Osassa ruokailuja lapset saivat harjoitella leivän voitelemista itse. Yhdessä ryhmässä lapset saivat hakea itse aikuisen annosteleman ruoan pöytään. Toisessa ryhmässä lapsi sai auttaa aikuista ja viedä muille lapsille annostellut ruoat pöytiin. Välillä lapset saivat kantaa ruoan pöytään hakiessaan lisää ruokaa. Kerran lapsi sai välipalan aikana kattaa pöytää aikuisen kanssa, kun oli herännyt päivänunilta aiemmin kun muut. Välipalan aikaan lapset saivat välillä hakea itse aikuisen valmiiksi leikkaamia hedelmiä tai valmiiksi voideltuja leipiä pöytiin.

Kehitysehdotuksena tähän sanoisin, että joka ryhmässä otettaisiin käyttöön ”apulaiset”, eli jokainen lapsi, jonka taidot riittävät, pääsisi vuorollaan auttamaan kattamisessa ja ruokailun muissa esivalmisteluissa. Tarjolla olevat ruoat voisi laittaa esille pöydälle, josta lapset voisivat omien taitojensa mukaan vuorollaan hakea ja annostella ruoan. Ruokajuomat lapset voisivat kaataa itse ja samoin voidella leivät. Jos pelätään, että esimerkiksi maitopurkki pöydässä ei pysy pystyssä kauaa, voisi aikuinen kiertää maitopurkin kanssa sen lapsen luo, joka sitä haluaa kaataa. Näillä keinoin ruokailuihin kuluisi toki enemmän aikaa ja työntekijöitä tarvittaisiin enemmän ruokailun aikana, mutta tässä olisi hyvä mahdollisuus hyödyntää saatavilla olevaa työntekijöiden määrää sekä uudenlaisia oppimistilanteita.

7.3 Työntekijöiden näkemyksiä integroidun erityisryhmän tuomista positiivisista asioista vertaisikäkavereille

Tässä osiossa olen käyttänyt lähteenä tekemiäni haastatteluja. Vaikka itsekkin huomasin havainnoidessani näitä positiivisia asioita, tarkoitukseni on tuoda näkyviin juuri työntekijöiden mielipiteitä asiasta. Nämä asiat ovat siis niitä, joita nämä lapset eivät työntekijöiden mielestä saisi tai oppisi yhtä hyvin tavanomaisessa päiväkotiryhmässä.

Otin tämän asian esille tuomisen osaksi opinnäytetyötäni, koska suunniteltaessa yhdessä Hippoksen päiväkodin työntekijöiden kanssa työni toteutusta, toivoivat he, että työssäni olisi lisäksi positiivista näkemystä integroituihin erityisryhmiin. Sen perusteella päädyin ottamaan tällaisen pienen lisätutkimusaiheen työhöni.

7.3.1 Ryhmän rakenne

Integroidussa erityisryhmässä on todella hyvin työntekijöitä suhteessa lasten lukumäärään, kuten aiemminkin on tullut ilmi. Ryhmässä voi olla jopa kuusi työntekijää ja 13 lasta. Tavanomaisessa päiväkodissa tämä luku voi olla esimerkiksi kolme työntekijää 21:tä lasta kohden, riippuen ryhmän lapsien iästä. Vaikka ryhmässä onkin vaativia lapsia, jotka vievät paljon työntekijöiden aikaa, saavat vertaisikäkaverit yhtäläillä enemmän aikuisen huomiota ja läsnäoloa, edellisessä kappaleessa kuvattuja poikkeustilanteita lukuun ottamatta. Ryhmässä on siis sekä vähemmän lapsia kuin tavanomaisessa päiväkotiryhmässä että enemmän työntekijöitä suhteessa lasten lukumäärään.

Se, että on pienempi ryhmä koko, vaikka tietysti erityislapsset, heivät katotaan olevan niinkun useamman lapsen paikalla, mutta se, että fyysisesti meitä on tässä vain 13 lasta ja 6 aikuista, kyllähän se palvelee näitä vertaisikäkavereita myös. Se, että ois vaan 3 aikuista ja 21 lasta. Pystytään paremmin huomioimaan näiden lasten yksilölliset tarpeet, ja kullekin on enemmän sitä aikuisen aikaa.

Ite mä kokisin henkilökohtaisesti, että on hyvin, tai sillain, että ollaan kuultu meidänkin vertaisikäkavereiden vanhemmilta, että ovat tyytyväisiä just niinkun tähän ryhmäkokoon ja siihen, että aikuisia on käytettävissä, että se ryhmäkoko on pieni, että saahan siinä justiin, että vaik ois vertaisikäkaveri, jolla olis, heräis huolta jostain, kehityksen osa-alueelta, niin onhan siinä sitten kun on enemmän aikuisia ja sitä osaamista myös sieltä erityistuen tarpeista.

Ryhmissä työskentelee vakituisesti varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka on hyvä asia myös vertaisikäkavereiden kannalta, sillä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ammattitaito on myös heidän käytettävissään. Tavanomaisessa päiväkotiryhmässä varhaiskasvatuksen erityisopettaja ei työskentele täysipäiväisesti.

Jos siinä on ryhmässä esimerkiksi erityisopettaja käytössä niin hän voi sitten arvioida sitä lasta, joka ei oo erityisentuen tarpeessa oleva lapsi, mutta jos tällaista huolta herää niin. Saahan siinä ihan erilaista, kun sitten taas tavanomaisessa päiväkotiryhmässä. Että ehkä sellasetkin havaitaan, jos on jotain vaikka kehityksen, voiko sanoa viivästymää, mutta vaikka oppimisessa huomaa tai, että keskittymisessä on vähän jotain niin, semmosia tukkeinoja mitä arjessa voi käyttää. Niin ehkä tälläisessä integroidussa ryhmässä niin, on paremmin saatavilla. Kokisin niin.

7.3.2 Suvaitsevaisuus ja avuliaisuus

Ollessaan päivittäin tekemisissä erilaisten lasten kanssa, oppivat vertaisikäkaverit suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä aivan eri tavoin, kuin tavanomaisessa päiväkodissa olevat lapset. Ihmisten erilaisuus, vammat ja mahdolliset apuvälineet ovat näille lapsille arkipäivää, eivätkä he kummastele sitä, että kaikki eivät ole samanlaisia.

Meillä oli eilen just hedelmällinen keskustelu tossa, tota kävi semmonen hauska juttu, että yks lapsi sitten onki kananmunan sieltä pinaattikeitosta ja heitti sen kananmunan sinne seinään. Kaveri katto vieressä, että joo, kato se ei varmaan nyt tykännyt tosta munasta mutta ei se osannu sanoo sitä. Hieno oivallus, kyllä näin juuri kävi.

No ehkä, ettei meillä noi vertaisikäkaverit ei ne sillai, kysyvät kyllä, että esimerkiks vois olla, miks toi toimii tällee, tai miks sillä on tommonen. Ei käytä lapsi sanaa ehkä vamma, mutta miksei vaikka tolla, jos olis, että miks tolla ei toimi jalat, niin sitten saattaa sitä ihmetellä, mutta sit kun siihen vastataan näin, niin ei lapsi sillä lailla takerru siihen.

Työntekijöiden mielestä tämän huomaa päivittäin, mutta siihen havahtuu varsinkin lasten kanssa päiväkodin ulkopuolelle poistuttaessa. Haastatteluissa tuli ilmi, kuinka tämän vaikutuksen välillä itsekin unohtaa, mutta nähdessään muiden päiväkotien lasten kummastelevan oman ryhmänsä lapsia, sen taas oivaltaa miten suvaitsevaisia vertaisikäkaverit ovatkaan.

Ja jotenkin niinkun, että tässä nää lapset näkee sitä erityisyyttä, niin sitten, niin sit siihen aina havahtuu kun lähtee vaikka johonkin retkelle tai muuta, et siellä saattaakin moni pää kääntyä ja ihmetellä, kun vähän erilaisen näköstä sakkia tulee tossa porukassa, nii että ei nää meidän lapset ihmettele ja jää tuijottamaan, vaan ne on heidän kavereitaan.

Integroiduissa erityisryhmissä lapsia kannustetaan auttamaan toisiaan ja he myös oppivat sitä oma-aloitteisesti. Vertaisikäkaverit näkevät päivittäin, kuinka työntekijät auttavat erityistä tukea tarvitsevia lapsia kaikenlaisissa mahdollisissa erilaisissa asioissa ja saavat tästä mallia auttaa heitä itsekin.

Ja sit näkee niistä lapsista, mikä on siis tosi ilahduttavaa kyllä, että he voi ihan oma-aloitteisesti auttaa sitä erityislasta, jonka on ehkä vaikeeta jotta-kin tehdä tai liikkua tai ottaa tai rakentaa ja muuta, niin tämmönen tuki-lapsi niin auttaa ihan tosta vaan, ettei tarvi kenenkään ees ääneen sanoo, että voisitko auttaa, vaan se tulee niin luonnostaan sillä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tärkein asia vertaisikäkavereiden huomioimisessa tutkimustulosten perusteella on riittävä ja ammattitaitoinen henkilökunta. Riittävällä henkilökunnalla on vaikutusta muihinkin vertaisikäkavereiden huomioimiseen liittyviin asioihin, kuten toiminnan porrastamiseen ja pienryhmätyöskentelyyn. Näin ollen ilman riittävää henkilökuntaa jäävät nämä muutkin asiat toteuttamatta. Tuloksissa kävi myös ilmi, että vaikka olisi sijaisia, ei se riitä takamaan toiminnan sujumista, vaan lapset pitää tuntea ja olla tietoinen ryhmän tilanteesta ja tavoista. Tästä syystä jatkon kannalta olisikin tärkeää, että Hippoksen päiväkodilla kiinnitetään entistä enemmän huomiota työhyvinvoinnin ylläpitämiseen sekä sijaisten riittävään määrään ja perehdyttämiseen, jolloin pystytään jatkuvasti takamaan kaikista tärkein asia vertaisikäkavereiden huomioimisen kannalta.

Tulosten perusteella voin todeta myös, että päivähoidossa vertaisikäkavereiden huomioimisen kannalta integraatio ei toimi ilman segregatiota. Pienryhmätyöskentely oli suuressa roolissa vertaisikäkavereiden huomioimisessa ja tarpeen mukaan pienryhmissä käytettiin myös eriyttämistä eli segregatiota varmistamaan, että kukaan lapsi ei jää paitsi omille taidoilleen sopivasta toiminnasta toisen lapsen alemman taitotason takia. Näin ollen segregatiolla taataan se, että jokainen saa oman tasonsa ja taitojensa mukaista toimintaa ja varhaiskasvatusta. Segregatiota käytettäessä tulee kuitenkin muistaa, että sen liika käyttö poistaa koko integroidun erityisryhmän idean. Hippoksen päiväkodilla tutkimukseni perusteella ei kuitenkaan käytetä segregatiota liikaa, vaan nimenomaan takaamaan kaikille lapsille laadukasta varhaiskasvatusta.

Lain mukaan jokainen lapsi on oikeutettu päivähoitoon, joka omalta osaltaan tarjoaa lapselle jatkuvat ja turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, sekä lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä suotuisan kasvu ympäristön lapsen lähtökohdat huomioon ottaen (Laki lasten päivähoidosta 1973). Tutkimustulosteni pohjalta Hippoksen päiväkodissa vertaisikäkaverit saavat ansaitsemaansa varhaiskasvatusta, eivätkä huku erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeiden taakse.

Työntekijät kertoivat integroidun erityisryhmän vaikuttavan erityisesti vertaisikäkavereiden suvaitsevaisuuteen sekä avuliaisuuteen. Tämä on johdonmukaista, sillä integroidun erityisryhmän yhtenä tavoitteena on, että vertaisikäkaverit oppisivat ja hyväksyi-

sivät ihmisten erilaisuuden luonnollisena osana elämää (Erityispäivähoitotyöryhmä 1999, 6). Sama asia toistuu myös aiemmissa tutkimuksissa, sillä Nurmen (2006, 65) mukaan vertaisikäkaverit oppivat myös itse asioita, kuten suvaitsevaisuutta sekä erilaisten ihmisten kanssa toimimista (Jaakola ym. 2010, 18). Lisäksi tämä kertoo, että Hippoksen integroiduissa erityisryhmissä toteutuu yhteiskunnallisen integraation kannalta tavoiteltua sosiaalista integraatiota, jossa on itsensä hyväksytyksi kokemisen lisäksi kyse toisten hyväksymisestä sekä myönteisistä sosiaalisista suhteista lasten välillä (Moberg 2001, 85; Viitala 2004, 132; Moberg & Savolainen 2010, 82).

Päivähoidossa ja varhaiskasvatuksessa toteutettavan integraation tavoitteena on kaikkien yhteinen inklusiivinen kasvatusta. Se on ihmisoikeuksia korostava lähestymistapa, jossa on kyse tasa-arvosta ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. (Barton 2003, 57–58, Viitalan 2006, 95 mukaan.) Tampereella inklusiivisen kasvatuksen jatkumoa voidaan tarkastella siirtymällä tekemästäni varhaiskasvatuksen kentän tutkimuksesta koulumaailmaan. Tarrin, Tsokovan ja Takkusen (2012) tekemä tapaustutkimus Raholan koulusta Tampereella osoittaa, että onnistuneen inklusiivisen kasvatuksen taustalla koulussa ovat samankaltaiset asiat kuin päivähoitossa. Tarvitaan riittävä määrä henkilökuntaa tukemaan oppilaita, jotta kaikki lapset voidaan huomioida yksilöllisesti. Pienryhmätoiminnan käyttö myös koulussa takaa kaikille lapsille omien taitojensa ja tarpeidensa mukaista toimintaa. Lisäksi toiminta tulee toteuttaa ja suunnitella niin, että jokainen voi osallistua siihen oman taitotasonsa mukaan. (Tarr, Tsokova & Takkunen 2012, 691–704.) Näiden kahden tapaustutkimuksen yhtäläisyytenä voin myös todeta, että vaikka fyysinen integraatio itsessään ei ole inklusiivista kasvatusta, on se ensimmäinen askel kohti kaikille tasa-arvoista yhteiskuntaa.

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyys koskee myös tutkimuksen laatua ja se on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli. Eettisyyteen kuuluu muun muassa se, että tutkimussuunnitelma on laadukas ja valittu tutkimusasetelma on sopiva. Tutkimusasetelman valinnassa on kiinnitettävä huomiota siihen, kenen asemasta tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 127, 129.) Tutkimuksen eettisyydessä tärkeä huomioitava asia on ihmisoikeudet ja ihmisarvo, jotka muodostavat perustan ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisyydelle. Tutkimukseen osallistuvien tulee tietää mistä tutkimuksessa on kyse ja mitkä ovat tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät. Lisäksi tutkimukseen tulee osallistua vapaaehtoisesti ja osallistujilla pitää milloin tahansa olla oikeus keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen. Tutkimuksessa tulee myös turvata osallistujien nimettömyys sekä käsiteltävä saatuja tietoja luottamuksellisesti, eli olla luovuttamatta niitä ulkopuolisille ja olla käyttämättä niitä muuhun kuin sovittuun tarkoitukseen. (Eskola & Suoranta 2005, 56–57; Tuomi & Sarajärvi 2011, 131.)

Ennen varsinaista opinnäytetyön aloittamista olen tehnyt tutkimussuunnitelman, jonka perusteella hain tutkimusluvan työlleni. Yhteistyöpäiväkotini sai myös tutustua tutkimussuunnitelmaani. Olen valinnut tutkimusasetelmani ja tutkimuskysymykseni niin, etteivät ne loukkaa ketään, eivätkä ne sisällä mitään ennakko-oletuksia tutkittavasta aiheesta. Olen tiedottanut kaikkia tutkimukseeni osallistuvia henkilökohtaisesti siitä, mitä tuleva tutkimus pitää sisällään. Tämä tapahtui samalla, kun sovimme tulevia havainnointi- ja haastatteluajkoja. Olen lisäksi vastannut työntekijöiden kysymyksiin aina, kun heille on kysyttävää tutkimukseeni liittyen tullut. Jaoin päiväkodille infokirjeen vanhempia varten (Liite 1), jotta myös vanhemmat tietävät mistä tutkimuksessani on kyse. Lapsille olen aina heidän kysyessään kertonut, miksi olen paikalla. Tutkimukseeni osallistuminen on ollut vapaaehtoista. Vapaaehtoisuudesta puhuttaessa on kuitenkin otettava huomioon, että olen alun perin sopinut yhteistyöstä opinnäytetyöni tiimoilta päiväkodin kanssa yleisesti, enkä suoraan haastatteleminen henkilöiden kanssa.

Olen läpi opinnäytetyöprosessini turvannut tutkimukseeni osallistuvien yksilöllisyyden suojaamalla muun muassa sillä tavoin, että en ole kirjoittanut kenenkään nimiä muistiin-

panoihini. En ole työssäni eritellyt mitä kukin haastateltavani sanoi, enkä ole eritellyt mikä havainnointini tulos on saatu missäkin ryhmässä. Voisin käyttää haastateltavista koodausta, esimerkiksi salanimiä, mutta tällöin olisi riski, että toiset työntekijät osaavat yhdistää mitkä kaikki ovat tietyn ihmisen sanomaa, jos he tunnistavat yhdenkin hänen sanomansa kommentin. Sama pätee ryhmien kanssa. Saatuani opinnäytetyöprosessini päätökseen, hävitän kaiken hankkimani aineiston asian mukaisella tavalla, niin ettei se joudu ulkopuolisten käsiin missään vaiheessa.

Opinnäytetyön laatua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös työn luotettavuuteen. Tutkimuksen luotettavuudesta kertoo sen reliabiliteetti, eli tutkimustulosten pysyvyys, sekä validiteetti, eli se, tutkitaanko oikeita asioita. (Kananen 2014, 147.) Tapaustutkimuksen luotettavuuden mittarina voidaan käyttää sitä, kuinka tarkkaan työn eri vaiheet on dokumentoitu. Toinen luotettavuuden mittari on tutkimuksen siirrettävyys, joka tarkoittaa sitä, että tutkimusasetelma ja tutkimuskohde on tarkasti kuvattu, jotta jos joku haluaa tuloksia soveltaa, voi hän päätellä lähtöoletuksista tilanteen vastaavuuden. Laadullisessa tutkimuksessa tulee aina ottaa huomioon myös se, että tutkija mahdollisesti vaikuttaa tutkimuksen lopputulokseen tietoisesti tai tiedostamattaan. (Kananen 2013, 26, 115–116, 120.)

Tutkimukseni kulku ja sen tulokset on kirjattu todella tarkkaan, joten sen tulokset olisivat samanlaiset, vaikka tutkimus suoritettaisiin uudelleen myöhemmin. Toki haastateltavat voisivat vastata kysymyksiin laajemmin, koska ovat niihin jo kerran vastanneet. Olen kirjannut rehellisesti ja tarkasti tutkimuksen kulun, eli tutkimukseni on jonkun niin halutessaan siirrettävissä. Olen läpi opinnäytetyöni keskittynyt tutkimaan samaa asiaa ja tähdännyt vastaamaan tutkimuskysymyksiini sekä työni tarkoitukseen, eli työlläni on korkea validiteetti, joka myös tekee työstäni luotettavan. Tiedostan myös sen, että omat kokemukseni ja ajatukseni ovat saattaneet vaikuttaa tutkimukseeni, mutta olen koko ajan pyrkinyt siihen, että en tee omia tulkintojani tai johdattele tutkimustani. Mielestäni olen onnistunut tässä hyvin. Tutkimustulosteni luotettavuutta lisää se, että tein havainnoinnit ennen haastatteluja, jolloin työntekijät eivät tehneet havainnoitavista tilanteista epätodellisia haastatteluissa antamiensa vastausten perusteella. Olen käyttänyt työssäni monipuolisesti laadukkaita ja mahdollisimman uusia lähteitä, jotka myös lisäävät tutkimukseni luotettavuutta.

9.2 Tutkimusprosessi

Tutkimukseni tavoitteena oli tuoda näkyväksi integroidun erityisryhmän arkea Hippoksen päiväkodilla sekä löytää arjesta ne keinot, joilla vertaisikäkaverit tulevat huomioituksi. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää onko arjessa vertaisikäkavereiden huomioimisen kannalta ongelmakohtia ja millä keinoin näitä tilanteita voisi parantaa. Työni tarkoituksena oli myös tuoda näkyväksi työntekijöiden mielipiteitä siitä, mitä positiivisia asioita vertaisikäkaverit saavat integroidusta erityisryhmästä verrattuna tavanomaiseen päiväkotiryhmään. Olen onnistunut saamaan kattavat vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiini. Työntekijät toivat esille vain muutaman asian liittyen integroidun erityisryhmän tuomiin positiivisiin asioihin vertaiskavereille, mutta näistä asioista puhuttiin haastatteluissa laajasti, joka todistaa kuinka suuri merkitys niillä on. Lukemalla tutkimukseni tutustuu yksityiskohtaisesti integroidun erityisryhmän arkeen, mikä olikin työni tavoite. Uskon, että vanhemmat, jotka miettivät oman lapsensa sijoittamista vertaisikäkaveriksi, saavat arvokasta tietoa työni lukemalla sekä varmuutta omalle päätökselleen.

Tutkimusprosessini oli onnistunut alusta loppuun. Aihetta valitessa minulla oli ensin hieman hankaluuksia, mutta pääsin erittäin nopeasti vauhtiin keskusteltuani Hippoksen päiväkodin työntekijöiden kanssa ja saatuani selkeän päämäärän työlleni. Tutkimuksen aihe kiinnosti minua alusta loppuun ja yhteistyö päiväkodin kanssa sujui mutkattomasti.

Tutkimusmenetelminä haastattelu ja havainnointi olivat onnistunut valinta. Sain niillä kattavasti tietoa ja vastauksia tutkimuskysymyksiini. Havainnointi oli minulle entuudestaan melko vieras menetelmä, mutta onnistuin siinä hyvin. Välillä oli vaikeaa olla tekemättä mitään ja oikeasti vain istua ja havainnoida. Uskoisin tämän johtuvan siitä, että olen työskennellyt aiemmin jo jonkin verran päiväkodissa. Siinä, kuinka paljon huomiota ryhmän lapset ja aikuiset minuun kiinnittivät havainnoidessani, oli hyvin paljon eroja. En kuitenkaan koe, että mikään ryhmä olisi häiriintynyt havainnoinnistani niin paljoa, että saamani tulokset olisivat virheelliset. Tekemäni havainnointipohja auttoi minua pysymään jatkuvasti selvillä siitä, mitä asioita minun tulee havainnoida ja mikä on työni kannalta oleellista.

Menetelmänä haastattelu oli entuudestaan jonkin verran tuttu, koska olemme käyttäneet sitä opiskelujen aikana tekemällä muun muassa asiantuntijahaastatteluita. Tämä oli kui-

tenkin ensimmäinen kerta, kun nauhoitin ja litteroin tekemäni haastattelut. Haastatteluihin valmistautuminen vaihteli todella paljon neljän haastateltavani kesken. Osalla oli mukana muistiinpanoja ja osa kertoi suoraan, ettei ole ehtinyt juurikaan perehtyä aiheeseen. En myöskään voi varmaksi sanoa, että tuliko haastatteluissa muiden ryhmän työntekijöiden äänet kuuluviin, vaikka niin oli alun perin tarkoitus. Haastattelutilanteet sujuivat ilman ongelmia ja jokaisella haastateltavalla tuntui selvästi olevan ajatuksia tutkittavasta aiheesta.

Opinnäytetyöni perustuu tapaustutkimukseen Hippoksen päiväkodista, joten tutkimukseni tuloksia ei voi sellaisenaan yleistää. Tapaustutkimuksessa tutkimustulokset pätevät vain tehdyn tutkimuksen osalta (Kananen 2013, 28). Tapaustutkimuksen tarkoituksena voi kuitenkin olla yleistää saatuja tutkimustuloksia muihin samantyyppisiin tapauksiin (Laine ym. 2007, 31). Tähän perustuen uskon, että muissakin integroiduissa erityisryhmissä arki kulkee samanlaisella kaavalla ja samat asiat niin helpottavat kuin vaikeuttavat vertaisikäkavereiden huomioimista. Jokainen lapsiryhmä on tietysti ainutlaatuinen, joten jokaisessa ryhmässä korostuu eri asioiden merkitykset. Tämä asia onkin huomioitava myös työtäni tarkastellessa, koska työssäni yhdistyy neljästä eri lapsiryhmästä keräämäni tiedot.

Jatkotutkimusten kannalta olisi mielenkiintoista selvittää, vaikuttaako pienessä lapsiryhmässä vietetty päiväkotiaika vertaisikäkavereiden valmiuksiin työskennellä tulevaisuudessa koulussa isommassa ryhmässä. Tämä asia tuli tekemissäni haastatteluissa useaan otteeseen ilmi, että nykyään puhutaan paljon siitä, että lapsen pitäisi saada kokemuksia isossa ryhmässä toimimisesta. Toinen aihe, mitä kiinnostaisi tutkia, on vertaisikäkavereiden suvaitsevaisuus, eli miten he näkevät erilaisuuden ja mitä erilaisuus heistä on. Tätä aihetta mietinkin alun perin opinnäytetyötäni suunnitellessa, mutta päädyin kuitenkin nykyiseen aiheeseeni, koska se oli enemmän hyödyksi Hippoksen päiväkodille, sillä vertaisikäkavereiden huomioiminen on aihe, joka askarruttaa integroiduissa erityisryhmissä työskenteleviä toistuvasti.

Lopuksi haluan vielä kiittää kaikkia opinnäytetyöprosessissani minua tukeneita ihmisiä. Yhteistyö ohjaajani kanssa on sujunut mutkattomasti ja olen saanut apua ja tukea sitä tarvitessani. En olisi voinut toivoa parempaa yhteistyöpäiväkotia kuin Hippos. Sain sieltä ideoita ja kannustusta työhöni läpi prosessin sekä aina apua minua askarruttaviin pulmiin. Tein opinnäytetyöni melko tiiviiseen tahtiin, joten kiitokset myös avopuolisol-

leni, joka on jaksanut jatkuvaa tietokoneella istuskeluani. Lisäksi haluan kiittää vielä siskoani, joka on ollut tukenani ja apunani alusta loppuun ja lukenut työni läpi aina kun olen sitä pyytänyt. Tämä prosessi on antanut minulle uusia näkökulmia, kokemuksia ja ajatuksia sekä opettanut kuinka tämän kaltainen tutkimus toteutetaan. Nyt voin sanoa olevani erittäin tyytyväinen lopputulokseen.

LÄHTEET

Ahvenainen, O., Ikonen, O. & Koro, J. 2002. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. 1.–2. painos. Helsinki: WSOY.

Asetus lasten päivähoidosta. 16.3.1973/239.

Barton, L. 2003. The politics of education for all. Teoksessa Nind, M., Rix, J., Sheehy, K. & Simmons, K. Inclusive education: Diverse perspectives. London: David Fulton Publishers Ltd, 57–64.

Emanuelsson, I. Integraatio ja segregaatio. Suom. Timo Saloviita. Teoksessa Murto, P., Naukkarinen, A. & Saloviita, T. 2001. Inklusion haaste koululle. Jyväskylä: PS-kustannus, 125–138.

Erityispäivähoitotyöryhmä. 1999. Erityispäivähoito Tampereella. Erityispäivähoitotyöryhmän raportti. Ihmisissä on samanlaisia ominaisuuksia enemmän kuin erilaisia. Tampere: Tampereen kaupunki, sosiaali- ja terveystoimi.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. 7.painos. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. 2. korjattu ja täydennetty painos. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–43.

Grönfors, M. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. 2. korjattu ja täydennetty painos. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 151–167.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Oppaita 58. Helsinki: Stakes.

Hippoksen esite. 2014.

Hippoksen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma. 2014.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.

Jaakola, M., Kempainen, P. & Pitkänen, M. 2010. Lastentarhanopettajien käsityksiä tukilapsen psykososiaalisesta kehityksestä integroidussa erityisryhmässä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Pohjoinen Oulu. Opinnäytetyö.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 9–38.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36

Moberg, S. Opettajien näkemykset inklusiivisesta opetuksesta. Teoksessa Murto, P., Naukkarinen, A. & Saloviita, T. 2001. Inklusion haaste koululle. Jyväskylä: PS-kustannus, 82–95.

Moberg, S. & Savolainen, H. Yhteistä koulua kohti. Teoksessa Moberg, S., Hautamäki, J., Kivirauma, J., Lahtinen, U., Savolainen, H. & Vehmas, S. 2010. Erityispedagogiikan perusteet. 1.–2. painos. Helsinki: WSOY, 75–99.

Määttä, P. & Rantala, A. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. 2010. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nurmi, S. 2006. ”Ei mikkää supertähti”. Tapaustutkimus tukilapsen tehtävästä päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Joensuun yliopisto. Savonlinnan opettajainkoulutuslaitos. Varhaiskasvatuksen maisterikoulutus. Pro gradu.

Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.) 2001. Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Julkaisuja 2001:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Pihlaja, P. Varhaisvuosien erityiskasvatuksen rakenteellisen ja ideologiset perusteet. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY, 112–130.

Pihlaja, P. 2005. Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Väitöskirja.

Pyykkö, T. päiväkodin johtaja. 2015. Opinnäytetyö. Sähköpostiviesti. tii-na.pyykko@tampere.fi. Luettu 27.4.2015.

Takala, M. 2005. Uuden profession käyttöönotto varhaiserityisopetuksessa. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. (toim.) 2005. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino 35–46.

Tarr, J., Tsokova, D. & Takkunen, U-M. 2012. Insights into Inclusive education through a small Finnish case study of an inclusive school context. *International Journal of Inclusive Education*. Vol. 16. 07/2012, 691–704.

Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-käsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. Väitöskirja.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. 8.painos. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 2. tarkistettu painos. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Viitala, R. Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY, 131–152.

Viittala, K. 2005. Lapsuus ja erityinen tuki päivähoitossa. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. (toim.) 2005. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino 9–33.

Viittala, K. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampere: Tampere University Press.

LIITTEET

Liite 1. Infokirje vanhemmille

Hei!

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötäni yhteistyössä Hippoksen päiväkodin kanssa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda näkyväksi integroidun erityisryhmän arkea ja selvittää niitä keinoja, joilla vertaisikäkaverit tulevat huomioiduiksi arjessa. Lisäksi tarkoituksena on tuoda esiin työntekijöiden näkemyksiä integroidun erityisryhmän positiivisista merkityksistä vertaisikäkavereille.

Toteutan opinnäytetyöni haastattelemalla työntekijöitä ja havainnoimalla lapsiryhmissä. Havainnointini kohteena ovat työntekijät ja heidän käyttämänsä keinot. Lapset eivät ole havainnointini kohteena, eikä heidän henkilöllisyytensä, tai mikään muukaan siihen viittaava asia tule opinnäytetyössäni ilmi. En valokuvaa tai videoi lapsiryhmissä, kirjoitan ainoastaan muistiinpanoja.

Mikäli teillä heräsi mitään kysymyksiä, voitte rohkeasti ottaa minuun yhteyttä! Opinnäytetyöstäni tulee julkinen, joten tekin pääsette siihen halutessanne tutustumaan. Suunniteltu valmistumisajankohta työlle on toukokuu 2015.

Ystävällisin terveisin,

Tia Bäckström

tia.backstrom@soc.tamk.fi

Lapsenne ryhmä: _____

Havainnointipäivät ryhmässä: _____

Liite 2. Havainnointipohja

ARJEN TOIMINTO	KÄYTETTY KEINO	MUUTA HUOMIOITAVAA

Liite 3. Kysymykset haastattelun tueksi

1. Kuinka monta työntekijää ja lasta ryhmässänne on? (ammatit, montako erityistä tukea tarvitsevaa lasta)
2. Kerro tavallisesta päivästä ryhmässänne. Mistä asioista arki koostuu ja millainen on tavanomaisen päivän kulku?
3. Millä keinoilla vertaisikäkaverit huomioidaan arjen eri toiminnoissa?
4. Onko arjessänne jokin kohta jolloin vertaisikäkaverit jäävät erityistä tukea tarvitsevien lasten varjoon? Jos on, mitä asialle voisi tehdä?
5. Millaisia positiivisia merkityksiä integroidulla erityisryhmällä on mielestänne vertaisikäkavereille? (verrattuna tavanomaiseen päiväkotiryhmään)